

PIENIN ASKELIN YMPÄRISTÖVASTUULLISUUTEEN

Ekologisen kestävän kehityksen kasvatus Vantaan
kaupungin päiväkodeissa

Nina Liljander ja Sari Mauravaara

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ lastentarhanopettajan kelpoisuus

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Liljander, Nina & Mauravaara, Sari. Pienin askelin ympäristövastuullisuuteen. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta Vantaan kaupungin päiväkodeissa. Helsinki, kevät 2012, 63 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) +lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyömme aiheena on ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta Vantaan kaupungin päiväkodeissa. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa käytetään monipuolisia menetelmiä, jotka tähtäävät lapsen ympäristövastuullisuuden kehittymiseen. Vantaan kaupungin ekotukitoiminta edesauttaa ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta.

Opinnäytetyössä tutkittiin mitä menetelmiä käytetään ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa ja miten ekotukitoiminta on edistänyt ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta päiväkodeissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille miten lapsen myönteinen ympäristösuhde rakentuu.

Tutkimus toteutettiin Vantaan kaupungin päiväkodeissa työskenteleville koulutetuille ekotukihenkilöille lähetetyn postikyselyn avulla. Kyselyjä lähetettiin 83 keväällä 2011 ja 66 ekotukihenkilöä vastasi kyselyyn. Kyselyssä oli mielipidekysymyksiä, jotka perustuivat 5-portaiseen Likertin asteikkoon. Tämän lisäksi käytettiin avoimia kysymyksiä. Vastaukset analysoitiin Excel-tilukointiohjelmaa käyttäen. Avoimet kysymykset analysoitiin ladullista sisällön analyysia käyttäen.

Tutkimustulokset osoittavat, että monenlaiset luontoa säästävät toimintatavat kuuluvat päiväkotien arkeen ja niihin kiinnitetään huomiota entistä enemmän. Ekologinen kestävä kehitys on tärkeä osa lasten kasvatusta ja sen tavoitteena on lapsen myönteisen ympäristösuhteen rakentuminen. Samalla ympäristötietoisuus ja ympäristövastuullisuus lisääntyvät.

Asiasanat: päivähoito, ekologisuus, kestävä kehitys, ympäristötietoisuus

ABSTRACT

Liljander, Nina & Mauravaara, Sari. Small steps towards ecological sustainable development education in municipal kindergartens.

63p., 2 appendixes. Language: Finnish. Helsinki, spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree: Bachelor of Social Service.

The city of Vantaa located in the Finnish metropolitan area supports ecological sustainable development education by ecological actions. The subject of this thesis was to examine how the city of Vantaa offers ecological sustainable development education in its kindergartens. There are diversified methods to be used in ecological sustainable development education. These methods guide children to develop a responsible attitude to the environment.

The purpose of the thesis was to explore what kind of methods are used in ecological sustainable development education and how ecological actions taken by the city of Vantaa has improved ecological sustainable development education in daycare. The aim of this thesis was to bring out how the child's positive attitude develops in environmental matters.

The material for the thesis was collected by geostationary. It was sent in post to all ecologically educated persons who work in kindergartens for the city of Vantaa. In spring of 2011, the geostationary was sent to 83 individuals and 66 answered. This enquiry concerned opinions and was founded on the five-step scale by Likert. There were also a few open questions. The results of the survey was analysed by Excel- spreadsheet. The open questions were analysed by contents qualitative methods.

The results of the study showed that in daycare there are various methods to save the environment in everyday chores and those methods are noticed more than before. The ecological sustainable development education is an important part of children's upbringing. Its aim is to build up a positive attitude towards the environment. At the same time, this kind of education increases knowledge and responsibility for the environment.

Keywords: daycare, ecological sustainable development, awareness of environment

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 EKOLOGINEN KESTÄVÄ KEHITYS PÄIVÄHOIDOSSA	8
2.1 Ympäristökasvatus vai kestävä kehityksen kasvatus	8
2.2 Ekologisen kestävä kehityksen kasvatus.....	9
2.2.1 Oppiminen ympäristössä	11
2.2.2 Oppiminen ympäristöstä	12
2.2.3 Toiminen ympäristön puolesta	13
2.2.4 Toimintamalleja ekologisen kestävä kehityksen kasvatukseen.....	15
2.2.5 Kasvattajan rooli	17
3 EKOTUKITOIMINTA	19
3.1 Ekotukitoiminnan taustalla vaikuttavat julistukset ja lainsäädäntö	19
3.2 Ekotukitoiminta Vantaan päiväkodeissa	20
3.3 Ympäristövastuullisuus ja ympäristötietoisuus	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
4.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	24
4.2 Tutkimusmenetelmät	25
4.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineistonkeruu	26
4.4 Tutkimus aineiston analysointi.....	26
5 TUTKIMUSTULOKSET	27
5.1 Ekologinen kestävä kehitys opetussuunnitelmassa.....	28
5.2 Lasten kanssa käytetyt menetelmät ekologisen kestävä kehityksen kasvatuksessa.....	29
5.2.1 Retket, työkasvatus ja leikki osana ekologisen kestävä kehityksen kasvatusta.....	30
5.2.2 Jätteiden lajittelu ja kierrätys osana ekologisen kestävä kehityksen kasvatusta.....	32
5.3 Ekotukitoiminnan vaikutus päivähoidon.....	39
5.3.1 Ekotukitoiminnan vaikutus lasten kanssa tehtävään toimintaan päiväkodeissa.....	39

5.3.2 Ekotukihenkilön oma kokemus ekotukitoiminnasta ja sen merkityksestä.....	42
6 POHDINTA	46
6.1 Johtopäätökset	46
6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet	48
6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	48
6.4 Ammatillinen kasvu	50
LÄHTEET	52
LIITE 1: SAATEKIRJE	56
LIITE 2: KYSYMYSLOMAKE	57

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on ekologinen kestävä kehitys Vantaan kaupungin päiväkodeissa. Vantaan kaupunginvaltuusto on määritellyt kaupungin uudet arvot 14.1.2010. Uudet arvot ovat innovatiivisuus, yhteisöllisyys ja kestävä kehitys. Vantaan kestävä kehitys on jaettu ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen sekä taloudelliseen kestäväan kehitykseen. Opinnäytetyössämme haluamme selvittää, miten ekologisen kestäväan kehityksen kasvatus näkyy Vantaan kaupungin päiväkodeissa.

Valitsimme ekologisen kestäväan kehityksen, koska Vantaan kaupungin päiväkodeissa on alettu tietoisesti kiinnittää huomiota ympäristöä säästävään toimintaan. Päivähoidon tärkeä tehtävä on lasten ympäristötietoisuuden lisääminen ja ympäristövastuullisen käyttäytymisen vahvistaminen. Vantaan näimme luonnollisena valintana tutkimuspaikaksi, koska olemme molemmat työskennelleet pitkään Vantaan kaupungin päivähoidossa.

Ympäristöä säästävät toimintatavat päiväkodissa kuuluvat luontevaksi osaksi arkea ja opetusta. Lapsena opitut ja omaksutut tavat siirtyvät lasten mukana päiväkodista kotiin ja säilyvät lasten tavassa toimia heidän aikuistuttuaan. (Kiuru ja koppakuoriainen 2010, 28.) Päivähoidon henkilökunta on merkittävässä asemassa viedessään eteenpäin ekologisen kestäväan kehityksen toiminta malleja ja käytäntöjä. Tarvitaan avointa tiedonkulkua päiväkodin ja lasten vanhempien välillä, jotta luontoa säästävä elämäntapa tulisi luonnolliseksi osaksi jokaisen arkipäivää. Tärkeää on pitää mielessä, ettei tehdä ympäristöongelmista lapsille ahdistavaa asiaa, vaan heille tulisi luoda positiivinen kuva luonnosta ja niistä keinoista joilla voidaan luonto pitää puhtaan.

Ekologinen kestävä kehitys on ohjattua muutosta, jonka tarkoituksena on taata nykyiselle ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä näkyy sinä, että päätöksenteossa ja toiminnassa otetaan huomioon ekologiset näkökulmat. Vantaalla on muun muassa päivähoitoon tuotu Helsingin mallin mukaan ekotukitoiminta, jonka mukaan koulutettu ekotukihenkilö tuo työpaikoille ympä-

ristötietoisuutta ja perehdyttää muita työntekijöitä arjen pieniin ympäristötekoihin. Ekotukitoiminnan tavoitteet ovat ilmastonmuutoksen hidastaminen ja luonnonvarojen säästäminen. (Siikström 2011.)

Lähetimme kyselykaavakkeet Vantaan kaupungin päivähoidon koulutetuille ekotukihenkilöille, joiden mielipiteitä ja näkemyksiä näkyy opinnäytetyömme tuloksissa. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli mitä menetelmiä Vantaan kaupungin päiväkodeissa käytetään ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa, sekä miten ekotukitoiminta on edistänyt ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta päiväkodeissa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa tuomme esille miten lapsen myönteinen ympäristösuhde rakentuu.

Ekotukitoiminnan tarkoituksena on päiväkodeissa lisätä pienin askelin ympäristötietoisuutta ja -vastuullisuutta päivähoidon henkilökunnalle ja sitä kautta lapsille. Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmassa on käytetty yleisesti ympäristökasvatus-termiä. 2000-luvulle tultua on kuitenkin alettu käyttää enemmän kestävän kehityksen kasvatus -termiä. Opinnäytetyössämme käytämme ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta tarkoittamaan kaikkea mikä liittyy ympäristöön ja luontoa säästävään toimintaan. Ekologinen kestävä kehitys edellyttää kasvatajalta omien arvojen ja asenteiden tutkiskelua ja mahdollisesti muuttamista. Se antaa myös aikuiselle mahdollisuuden uuden oppimiseen ja oman työn kehittämiseen.

2 EKOLOGINEN KESTÄVÄ KEHITYS PÄIVÄHOIDOSSA

Ekologisen kestäväen kehityksen kasvatuksessa toteutuvat luonnonsuojelullisten tavoitteiden lisäksi oppiminen pitkäjänteisyyteen, rehellisyyteen sitkeyteen ja yhteisvastuullisuuteen. Lapsille tulee välittää myös luonnosta nauttimisista ja iloitsemista. Ekologisella kestäväällä kehityksellä on oma paikkansa nykyajan päivähoitossa. Ajankuvaan kuuluu kertakäyttökulutus. Aikuisilla tämä näkyy kertakäyttöastioina ja -pakkauksina, lapsilla taas lelujen rikkomisena ja niiden nopeana hylkäämisenä. Aikuisilla ja lapsilla on paljon opittavaa matkalla kestävään elämäntapaan. Päivähoidon tärkeä tehtävä on tarjota lapsille tietoa ja taitoja ympäristön ja luonnon vaalimiseen. Lasten osallisuus päiväkotiryhmässä kasvaa, kun aikuiset mahdollistavat lasten oppimisen aikuisen turvassa. Pienin askelin kohti ekologisen kestäväen kehityksen kasvatusta päästään yhdessä tekemällä ja tutkimalla.

2.1 Ympäristökasvatus vai kestäväen kehityksen kasvatus

Oppilaitoksia ja kasvatusalaa ohjaavissa kotimaisissa ja kansainvälisissä asiakirjoissa puhutaan pääasiassa kestäväen kehityksen kasvatuksesta, joka sisältää kestäväen kehityksen eri ulottuvuudet (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen). Usein kuitenkin vielä käytetään ympäristökasvatuksen käsitettä yhtä laaja-alaisesti. Käsitteitä käytetään synonyymeinä. (Heinonen & Luomi 2008, 6.) Opetussuunnitelmien perusteissa ei 2000 luvulle tultaessa ole käytetty ympäristökasvatuksen käsitettä, sen sijaan kestäväen kehityksen näkökulmat on nostettu esiin (Wolff 2004, 23). Vantaan kaupungin päiväkotien opetussuunnitelmissa käytetään vielä ympäristökasvatuksen käsitettä.

Kestäväen kehityksen käsitteen yleistyttyä 1990 luvulla alettiin ympäristökasvatuksen rinnalla käyttää myös käsitettä kestäväen kehityksen kasvatus. Ympäristökasvatuksen ja kestäväen kehityksen kasvatuksen suhdetta voidaan jäsentää usealla eri tavalla. (Wolff 2004, 27.) Puhuttaessa ympäristökasvatuksesta tai kestäväen kehityksen kasvatuksesta on näiden päämäärä yhteinen. Tavoitteena

on tukea elinikäistä oppimisprosessia siten, että lasten arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestäväen kehityksen mukaisiksi. (Kiuru ja koppakuorainen; Heinonen & Luomi 2008, 6.)

Kestäväen kehityksen ja ympäristökasvatuksen tavoitteet ovat samanlaiset, mutta niiden painotuksissa voi esiintyä eroja. Asiayhteys vaikuttaa siihen kumpi käsitteistä on käyttökelpoisempi. Kestäväen kehityksen kasvatuskäsite pitää selkeämmin esillä kaikki kestäväen kehityksen ulottuvuudet, kun ympäristökasvatus käsitettä käytettäessä painotetaan ekologista kestäväen kehityksen osa-alueita. (Heinonen & Luomi 2008, 6-7.) Käytämme opinnäytetyössämme ekologisen kestäväen kehityksen käsitettä, joka on yksi kestäväen kehityksen ulottuvuuksista.

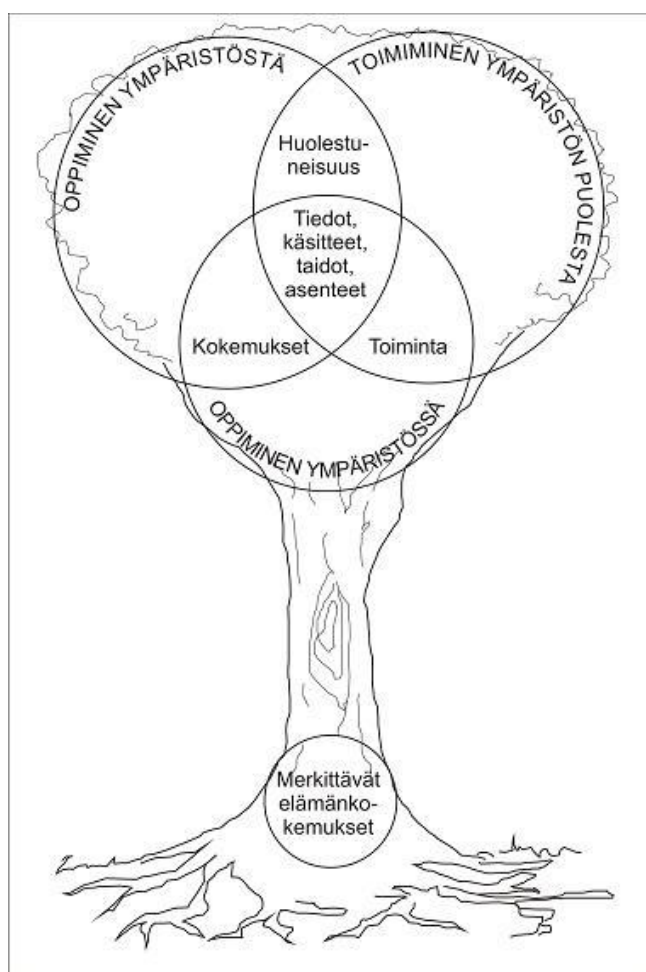
2.2 Ekologisen kestäväen kehityksen kasvatus

Parhaimmillaan ekologinen kestävä kehitys on päivähoitossa yhdessä kokeamista ja tekemistä (Nordström 2004, 116). Päiväkodissa toiminta perustuu lapsen kehitystason mukaiseen toimintaan, joka tarjoaa mahdollisuuksia luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin (Voops 2005, 13). Ekologisen kestäväen kehityksen teemat ovat monipuolisia ja nivoutuvat arjen asioihin. Niitä voi hyödyntää kaikissa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuihin sisällöllisiin orientaatioihin: matemaattiseen, luonnontieteelliseen, historiallisyhteiskunnalliseen, esteettiseen, eettiseen, uskonnollis-katsomuksellisiin orientaatioihin.

Samoin kuin ekologisen kestäväen kehityksen kasvatuksen, myös päivähoiton tavoitteena on lapsen myönteisen ympäristösuhteen rakentuminen. Monipuoliset, omakohtaiset ja elämykselliset kokemukset ympäristössä ovat niitä aineksia, joista hyvä ympäristötietoisuus rakentuu ja ympäristövastuullisuus lisääntyy. Kasvattajan tehtävänä on tarjota ja mahdollistaa lapsille näitä kokemuksia. Päiväkodeilla on merkittävä rooli tukea lasten kasvua kestäväen elämäntapaan ja kasvattaa vastuullisia ympäristöstään huolehtivia ihmisiä. Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat päivä-

koteja kestävän kehityksen työhön. (Luomi, Paananen, Viberg & Virta 2010, 9-10.)

Ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta voidaan kuvata Palmerin puumallin avulla. Palmerin puumallin mukaan kasvatuksen tulisi tapahtua samanaikaisesti yhtä vahvasti kolmella tasolla, eli oppiminen ympäristössä, ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Ympäristössä oppimisessa ensisijaisia ovat eri aisteihin ja havainnointiin pohjautuvat kokemukset. Ympäristöstä oppimisella lisätään ympäristöön liittyviä tietoja. Ympäristön puolesta toimiminen käsittää konkreettisen toiminnan lisäksi myös ympäristöön punoutuvat arvot. Nämä kaikki kolme elementtiä ovat tasavertaisia ja toimivat samanaikaisesti. (Cantell & Koskinen 2004, 69.)

KUVIO 1. Palmerin ympäristökasvatuksen malli, niin sanottu "Palmerin puumalli" (Cantell & Koskinen 2004, 68)

Palmerin mallin mukaan puun juuret kiinnittyvät merkittäviin elämän kokemuksiin. Päiväkodeissa toteutettavassa ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa tulee ottaa huomioon lapsen aiemmat elämäkokemukset ja kehitysvaihe, sekä aiemmin opitun tiedon tason. Myös lapsen yhteisöllinen osallistuminen ja sosiaaliset taidot huomioidaan. Puumallin oksat jakautuvat kolmeen päähaaraan, jotka kuvaavat keskeisiä ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen elementtejä. Kaikkiin kolmeen elementtiin kuuluvat lapsen tietojen, taitojen, käsitysten ja asenteiden kehitys. Puumallin mukaan esiin on nostettu myös henkilökohtaiset ympäristökokemukset, huolestuneisuus ja huolenpito ympäristöstä sekä toiminta ympäristön puolesta. (Cantell & Koskinen 2004, 69.) Lasten kanssa työskennellessä tulisi ottaa huomioon, ettei tehdä ympäristöongelmista lapsille ahdistavaa asiaa. Lapsille tulisi luoda positiivisia ympäristökokemuksia ilman, että huolestuneisuus ottaisi ylivallan.

2.2.1 Oppiminen ympäristössä

Oppiminen ympäristössä perustuu kokemuksellisuuteen ja toiminnallisuuteen. Lisäksi siinä on vahva esteettinen painotus. (Cantell & Koskinen 2004, 69.) Lasten kanssa retkeiltäessä lähiympäristössä heille tarjotaan aitoja kokemuksia luonnon kauneudesta ja moninaisuudesta. Lasten kanssa voi ihailia luontoa lähiympäristössä. Aina ei tarvitse lähteä kauas päiväkodin pihasta. Luonnon kokeminen eri vuodenaikoina tarjoaa loputtomia uusia aistimuksia, kuten valo, pimeys, lämpötilat ja sääilmiöt sekä niiden tuomat luonnonmuutokset kasvillisuudessa ja eläimistössä. Päiväkodin aikuisten tulee kannustaa lasta havainnointiin ja osallistua lasten ihmettelyyn. Näin edetään pienin askelin kohti ympäristöherkkyttä.

Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa keskeisin tavoite on varhaislapsuudessa ympäristöherkkyuden kehittyminen (Cantell & Koskinen 2004, 64). Alle kouluikäisten lasten kohdalla ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta tarkoittaa hyvin konkreettisia asioita, kuten ympäristön tutkimista ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista. Päiväkodeissa arki ja toiminta tulisi järjestää siten,

että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja lapset pääsisivät osallistumaan päätöksentekoon. (Luomi ym. 2010, 9.)

Ympäristövastuullisuuden kehittyminen vaatii ympäristöherkkyyden kehittymistä. Ympäristöherkkyys on lapsen kokemuksiin ja havaintoihin perustuva tunnepitoinen suhde ympäristön kanssa. Ympäristöherkkyys on taitoa havainnoida ja aistia ympäristöä sekä huomata muutokset ympäristössä. Ympäristökokemukset, jotka sisältävät hyvää oloa, esteettistä nautintoa ja henkistä hyvinvointia mahdollistavat ympäristövastuullisuuden kehittymisen. (Jokioinen 2011.) Erityisen tärkeitä ympäristöherkkyyden syntymisen kannalta ovat lapsuudessa saadut positiiviset ympäristökokemukset (Helsingin yliopisto 1, 2011). Lapsen saadessa omakohtaisia kokemuksia ja elämyksiä luonnossa ja tehdessä omia havaintojaan, hän kykenee muodostamaan oman käsitteellisen ymmärryksensä ja sitä kautta kiinnostuu luonnon tutkimisesta ja suojelemisesta (Lunti 2005, 30).

2.2.2 Oppiminen ympäristöstä

Ympäristöstä oppiminen lisää kokemuksellista ja kriittistä tietoa ympäristöstä. Tietoa ympäristöstä saadaan kokemusten, huolenpidon ja ympäristötietoisuuden lisääntymisen myötä. (Cantell & Koskinen 2004, 69.) Onnistunut ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta perustuu oppimiseen, joka alkaa lapsen omista kokemuksista ja niiden käsittelystä. Ympäristöstä oppimisen menetelmissä on tarkoitus itsenäiseen tutkimiseen, ongelmanratkaisuun ja omakohtaiseen oppimiseen. (Nordström 2004, 130.) Tietojen ja taitojen opettelu voidaan nähdä spiraalimaisena prosessina: ensin lapsi opettelee omaa arkea lähellä olevia tapoja ja myöhemmin, lapsen tietojen ja taitojen karttuessa, voidaan ottaa esille yhä laajempia ja vaikeammin ymmärrettäviä asioita. Ekologisen kestävän kehityksen tavoitteena on ympäristöstä vastuuta kantavia yksilöitä ja yhteisöjä. (Vantaan kaupunki 2011, 12.)

Lapsi on luontaisesti kiinnostunut kaikesta mitä hänen ympärillään tapahtuu (Nikkinen 2001, 33). Luontaisia tapoja lapselle oppia ovat mallioppiminen, tekemällä oppiminen ja leikkiminen (Voops 2005, 12). Parhaiten lapsi oppii, kun

hän on utelias, aktiivinen ja kiinnostunut opittavasta asiasta. Hän kysyy ja pohtii ja kokeilee yhdessä muiden lasten kanssa. Lapselle syntyy uusia ideoita, joita hän kokeilee ja joilla hän leikittelee. Pienestä lapsesta oppiminen on hauskaa ja hän nauttii siitä. (Karlsson 2003, 23.) Kyseleminen on lapsen tapa oppia. Lapsen kysymyksiin tulisi vastata ja suhtautua mielenkiinnolla (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011).

Opetuksen tulee olla mielekästä ja merkityksellistä lapselle. Siinä täytyy olla iloa ja luovuutta mukana. Oppimisen täytyy koskettaa ajattelua, tunnetta ja tahtoa. (Stenberg 2011, 33.) Oppimisen ja onnistumisen ilo syntyy, kun lapsi saa olla aktiivisesti mukana häntä kiinnostavissa asioissa sekä voidessaan toimia mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 78). Lapsen varhaisvuosina luodaan perusta oppimiselle, joka jatkuu läpi elämän (Voops 2005, 12).

Ekologisen kestäväen kehityksen kasvatuksessa lapsille voidaan opettaa kriittistä ajattelua. Kriittisen ajattelun avulla voidaan kyseenalaistaa ne tavat, joilla on jo totuttu tulkitsemaan ympäristöä. Kriittinen ajattelu syntyy henkilökohtaisten kokemuksista ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsen omat tiedot ja kokemukset sekä muiden lasten ja aikuisten mielipiteet sekä ajatukset muokkaavat lapsen omia ajatuksia sekä lisäävät kriittistä ajattelua ja arvomaailmaa. Kriittinen ajattelu auttaa ymmärtämään ja arvioimaan omaa käyttäytymistään ja sen taustalla olevia asioita. (Helsingin yliopisto 1, 2011.)

2.2.3 Toiminen ympäristön puolesta

Ympäristön puolesta toimiminen sisältää vahvasti eettisen- ja arvokasvatuksellisen näkökulman (Cantell & Koskinen 2004, 69). Eettisessä kasvatuksessa korostuu arvojen ja normien siirtäminen lapsille sekä lapsen ja kasvattajan omien arvojen selkiyttämistä. Ekologisen kestäväen kehityksen kasvatuksessa eettinen kasvu on luonnon kunnioittamisen ja itsehillinnän oppimista. Itsehillintä näkyy esimerkiksi luonnon säästeliäännä käyttönä. Eettisiä kysymyksiä voidaan käsitel-

lä avoimessa keskustelussa. Eettinen tiedostaminen tapahtuu yhdistämällä tietoa, tunteita ja toimintaa. (Jokioinen 2011.)

Päiväkodeissa arvot ovat läsnä kaikessa opetuksessa ja toiminnassa. Kasvattajan tulee tiedostaa millaisia arvoja hän edistää. Yleisesti voidaan olla sitä mieltä, että kasvattaja ei voi tuoda esille omia arvojaan ja asenteitaan, vaan hänen on oltava neutraali mielipiteiltään. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen arvot ovat kuitenkin yhteiskunnan perusarvoja ja kestävään elämäntapaan ohjaavia arvoja, joiden edistäminen voidaan katsoa olevan oikeutettua. (Nordström 2004, 137.) Voidakseen toimia ympäristön puolesta päiväkodissa kasvattajan tulee pohtia omien valintojensa ja toimintansa taustalla olevia ympäristöarvoja. Se auttaa näkemään mahdollisen ristiriidan tiedon ja toiminnan välillä. On siis erittäin tärkeää kyetä näkemään omat arvonsa ja ne tavoitteet, jotka ohjaavat kasvattamista. (Nykänen & Kinnunen 1992, 66, 71.)

Arvot ovat ihmisen toimintaa ohjaavia motiiveja. Arvot ovat syvällä ihmisessä olevia henkilökohtaisia uskomuksia, joiden juuret ovat siinä kulttuurissa, jossa ihminen elää. Arvot opitaan elämän kuluessa ja ne ovat vakaita ja vaikeasti muutettavia. Kun ihminen toimii arvojensa mukaisesti, tehdyt valinnat tuntuvat oikeilta. (Puohiniemi 2002, 5–6.) Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen kannalta keskeisiä arvoja ovat esimerkiksi elämän kunnioittaminen ja vaaliminen, empatia, vastuullisuus oikeudenmukaisuus sekä itsensä toteuttaminen ja osallistuminen (Nordström 2004, 136).

Myös tunteet ja kokemus muokkaavat arvoja. Kotoa lapset omaksuvat useimmat arvonsa, mutta myös päiväkodilla on oma merkityksensä arvojen muodostumisessa. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksella voidaan vaikuttaa lasten kautta myös kotien arvomaailmaan. Kasvattajien tulisi auttaa lasta tiedostamaan omat arvot ja luoda sellaisia tilanteita, joissa lapsi pystyy punnitsemaan ja muokkaamaan arvoja uudestaan. Miettimään mitä arvostan, mistä voin luopua ja mikä on tärkeää. (Nordström 2004, 136.)

2.2.4 Toimintamalleja ekologisen kestävän kehityksen kasvatukseen

Päiväkodissa opetusmenetelmät integroidaan päivittäiseen toimintaan kokonaisvaltaisesti. Toimintamalleissa otetaan huomioon, että lapsi oppii arjen käytännöissä ja varsinaisissa opetustuokioissa. Keskeisintä on että opetus integroidaan muun muassa leikki-ilanteisiin. Toiminnalta edellytetään enemmän kokemuksellisuutta ja toiminnallisuutta sekä yhteyttä lasten omaan todellisuuteen. Toiminnassa korostuvat vertaisoppiminen, tutkiminen ja osallistaminen. (Vantaan kaupunki 2011, 25.)

Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen menetelmät tähtäävät konkreettiseen toimintaan ympäristön puolesta. Niihin kuuluu pieniä jokapäiväisiä tuokioita ja tekoja sekä pitkäkestoisia projekteja, jotka tähtäävät ympäristön parantamiseen. Yhteistä kaikessa toiminnassa on oman ajattelun vahvistaminen ja itseenäiseen toimintaan kannustaminen. Lapsia on hyvä herätellä pohtimaan kohtuullisen kulutuksen mahdollisuuksia ja johdatella huomaamaan ja omaksumaan uusia kestäviä toimintatapoja. (Nordström 2004, 137.) Seuraavaksi käsittelemme ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen toimintamalleja, joita päiväkodeissa käytetään. Tällaisia esimerkiksi ovat leikki, sadut ja tarinat, draama, taidekasvatus ja retkeily.

Aika ennen kouluikää on merkityksellistä aikaa arvojen ja elämäntapojen muodostumiselle. Leikki kuuluu olennaisesti tähän ikäkauteen. Leikkiessään lapsi oppii tärkeitä elämäntaitoja huomaamattaan. Myös ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa leikki on merkittävä tapa oppia ympäristöstään. Leikin avulla ympäristön kohtaamisesta tulee lapselle hauska ja nautinnollinen, jolloin oppiminen lähtee käyntiin. Kasvattaja on leikissä ideoiden antaja ja ryhmäleikeissä vastaa säännöistä ja pitää leikin kasassa. Leikit voivat olla rauhallisia tarkkailuleikkejä tai toisaalta raisujakin kilpailuja tai pelejä. Kaikenlaisilla leikeillä on sijansa ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa. (Nordström 2004, 118.)

Sadut ja tarinat kertovat ympäröivästä maailmasta ja suhteestamme niihin. Lukemalla ja kertomalla lapsille satuja ja tarinoita opetamme suhtautumistapoja ja

kulttuurillisia arvoja sekä tarjoamme mahdollisuuden eläytyä ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen teemoihin. Kansantarut ja perimätieto tarinoissa antavat tietoa alkuperäiskansojen elintavoista ja miten he ovat eläneet sopusoinnussa luonnon kanssa. (Nordström 2004, 119.)

Draama on hyvä menetelmä, kun halutaan vahvoja elämyksiä, sosiaalisuutta ja empatiaa. Draamassa kehystarina vie lapset uuteen oppimisympäristöön, joka muodostaa raamit ja toimintapaikan pohdittavalle asialle. Kasvattajan avustuksella keksitään tavoite, jota kohti pyritään. Keksityn tarinan ja siitä nousseiden kysymysten ja ratkaisujen kautta kuljetaan eräänlainen matka. Draamassa on helpompi käsitellä vaikeitakin asioita, koska ongelmat eivät ole oikeita vaan kuvitteellisia. Esimerkiksi roskaamista tai kuluttamista koskevaa problematiikkaa voidaan käsitellä yhdessä lasten kanssa turvallisessa mielikuvitusympäristössä. Pedagoginen draama on vaikuttava keino omien ajatusten herättelemiseen. Draama sopii asenteiden tiedostamiseen ja auttaa ymmärtämään erilaisia näkökulmia ja synnyttää empatiaa. (Nordström 2004, 120–121.)

Taidekasvatus kannustaa lapsia tuottamaan mielikuvia taiteen avulla ja sitä kautta käsittelemään asioita, jotka askarruttavat heitä. Taide opettaa tunteiden ilmaisua ja niiden hallintaa. Luomiseen liittyvä riemu ja nautinto ovat merkittävä osa taiteeseen perustuvassa ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa. Taiteen muodot ekologisessa kestävässä kehityksessä tarjoavat toisaalta ympäristöherkkyyttä ja toisaalta välineitä ympäristön tutkimiseen ja analysointiin. Tarkoituksena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja opettaa luovaa leikkiä luonnon moninaisten materiaalien kanssa. Luonnossa tapahtuvalla taidekasvatuksella on pyrkimys luonnon huomaamiseen ja esteettiseen elämykseen. Taidekasvatus lisää yhteiskunnassa luovuutta, jota tarvitaan kestävän kehityksen kasvatuksen päämäärien saavuttamisessa ja uusien toimintatapojen keksimisessä ja omaksumisessa. (Nordström 2004, 121–123.)

Perinteisin tapa toteuttaa ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta on lasten kanssa retkeily, opiskelu ja havainnointi luonnossa. Ohjatun luontoretkeilyn tavoitteita ovat luonnon huomaaminen, elämyksellinen kokeminen, elämän kunnioittaminen sekä yhteenkuuluvaisuuden tunne luonnon kanssa. Perinteinen luon-

toretkeily antaa suoran lähikontaktin luontoon. Luontoretkillä on mahdollisuus esimerkiksi etsiä erimuotoisia esineitä, kulkea aistirataa silmät sidottuina tunnustellen ympäröivää luontoa, rakentaa eläimille pesiä ja kerätä luontoaarteita. Retkellä voi myös kulkea paljain jaloin tunnustellen maaston erilaisia elementtejä tai maata maassa selällään kuunnellen ympäristön ääniä. Luontoretkillä kasvattajan tulisi välttää turhaa puhumista ja kyselyä, sillä ympäröivä luonto ja lapset ovat pääosassa. Uusia näkökulmia ympäristöön saadaan retkeilemällä erilaisissa ympäristöissä, kaikkina vuoden aikoina ja erilaisissa säissä. (Nordström 2004, 123.) Lapsen saadessa omakohtaisia elämyksiä ja kokemuksia luonnossa, hän muodostaa oman käsitteellisen ymmärryksensä ja sitä kautta innostuu luonnon suojelemisesta ja tutkimisesta (Lunti 2005, 30).

2.2.5 Kasvattajan rooli

Kasvattajalla on merkittävä rooli ekologisen kestävän kehityksen ja ympäristöä säästävien toimintatapojen edistämisessä ja toteuttamisessa. Lapsi tarvitsee aikuista kasvun ja oppimisen tueksi. Kasvattajalta vaaditaan taitoa luoda oppimisympäristö ja menetelmien hallinta. Tavoitteena on vaikuttaa ympäristöasenteisiin ja sitä kautta yksilön toimintaan sekä tukea ja ohjata lasten kasvua ympäristötietoisuuteen ja kestäväan elämäntapaan. Päiväkodeissa kasvattajan tehtävä on vahvistaa lasten ymmärrystä ympäristöasioista ja kestävästä kehityksestä, samalla lisätään lasten valmiuksia ja halukkuuttaan vastuunottoon. Toiminta edellyttää koko päiväkotien henkilöstön vahvaa sitoutumista, osallistumista sekä esimerkkinä toimimista. Toimintaa toteutetaan päivittäin osana kasvatusta ja opetusta. (Vantaan kaupunki 2011, 12. 21.) Innostunut, motivoitunut, kokeilunhaluinen ja kuunteleva kasvattaja tarjoaa hyvän toiminnallisen mallin ja esimerkin lapsille (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 77).

Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa kasvattajan tulee ottaa huomioon muissa, että ympäristö ja lapset ovat pääroolissa ja kasvattaja itse sivussa. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta ei ole vain opettamista, vaan kokemista ja jakamista yhdessä. Kasvattajan tulee luoda miellyttävä ja rohkaiseva oppimisympäristö, jossa lasten on helppo jakaa omia tuntemuksiaan sekä jär-

jestää toimintaa, joissa opitaan tunteella ja itse tekemällä. (Nordström 2004, 116.)

Päiväkodissa oppimisympäristön suunnittelu on kasvattajien tärkeimpiä tehtäviä. Oppimisympäristön tulee tarjota lapselle ja kasvattajalle yhteistoiminnan aikaan saamiseksi erilaisia, taidollisia, tiedollisia ja kokemuksellisia virikkeitä ja asioita. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 78.) Oppimisympäristön tulisi olla turvallinen, leppoisa ja tietyllä tavalla jännittävä niin että se herättäisi lapsissa omakohtaisia kysymyksiä (Rauste–Von Wright, von Wright & Soini 2003, 62). Kasvattajan ja lapsen väliseen keskusteluun, pohtimiseen ja yhteiseen kyselymiseen sekä arvioimiseen tulisi luoda luonteva hyväksyvä pohja, jotta päästäisiin ymmärtävän oppimisen lähteille (Nikkinen 2001, 35).

Suotuisa oppimisympäristö vaatii suotuisan vuorovaikutusilmapiirin. Dialoginen ilmapiiri luo turvallisuutta vuorovaikutukseen. Dialoginen vuorovaikutus on yhdessä ajattelemista. Dialogisuus antaa lapsille mahdollisuuden tuoda avoimeen tarkasteluun erilaisia ajatuksia ja näkemyksiä ja vertailla niitä toisten lasten ajatuksiin. Dialoginen vuorovaikutus mahdollistaa ymmärryksen kehittymisen. Ei tarvitse olla samaa mieltä tai luopua omasta mielipiteestä ymmärtääkseen toista paremmin ja oppia uusia asioita. (Stenberg 2011, 66–67.)

3 EKOTUKITOIMINTA

Ekotukitoiminta on Helsingin kaupungin kehittämä toimintamalli, jossa toimipaikoille nimetään ekotukihenkilöt. Nämä koulutautuvat oman yksikkönsä ympäristöasioiden tuntijoiksi ja kehittäjiksi. Ekotukihenkilöt opastavat ja innostavat työyhteisön jäseniä arjen ympäristötekoihin. Toiminnan tavoitteena on hillitä ilmastomuutosta ja säästää luonnonvaroja sekä tuoda taloudellista säästöä. Ympäristöä huomioiva ekotukitoiminta näkyy toimipaikoilla esimerkiksi jätteiden lajitteluna, jätteiden synnyn ehkäisynä, energiansäästönä sekä ympäristöä säästävinä hankintoina ja liikkumisena. (Vantaan intranet 2011.) Kasvattajalla on oltava riittävät tiedot ekologiasta ja hänen on itse ymmärrettävä vastuunsa luonnosta, jotta hän voi välittää lapsille tietoa ekologiasta ja kestävästä kehityksestä (Lunti 2005, 31).

3.1 Ekotukitoiminnan taustalla vaikuttavat julistukset ja lainsäädäntö

Suomen perustuslain mukaan meillä jokaisella on vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä. Näin ollen kasvatuksen ja koulutuksen tulee omalta osaltaan kehittää valmiuksia vastuun ottoon sekä ihmisten että luonnon hyvinvoinnista. (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 13.)

Päivähoidon henkilökunnalle ja kaikille kansalaisille omalta osaltaan velvoitteita luonnon ja sen monimuotoisuuden vaalimiselle asettaa Suomen lainsäädäntö. Ympäristönsuojelulaissa (86/2000, 1§) asetetaan tavoitteeksi esimerkiksi turvata ja terveellinen ja viihtyisä ympäristö ja ehkäistä jätteiden syntyä, parantaa kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon, edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä sekä torjua ilmaston muutosta ja tukea muuten kestävää kehitystä. Näiden tavoitteiden pohjalta koulutetut ekotukihenkilöt tuovat ympäristöystävällisiä toimintamalleja päiväkoteihin. Samalla he muistuttavat päivähoidon henkilökuntaa miten heitä velvoittaa myös laki lasten päivähoitosta (304/1983, 2a§), joka asettaa päivähoidon tehtäväksi edistää

lapsen kasvun tukemisen yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen.

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan mukaan ekologisen kestävän kehityksen ehtona on luonnon moninaisuuden säilyttäminen ja ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen maapallon luonnonvaroihin ja sietokykyyn. Ekologisen kestävän kehityksen kannalta tärkeää on kuluttajan tottumusten, arvostuksen ja elämäntapojen muuttuminen. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 1995, 7.)

3.2 Ekotukitoiminta Vantaan päiväkodeissa

Maaliskuussa 2009 Vantaan kaupunginhallituksen päätöksellä alettiin kouluttaa ekotukihenkilöitä kaupungin työyhteisöihin. Tavoitteeksi asetettiin kouluttaa vuosien 2009–2011 aikana noin 100 ekotukihenkilöä. Ekotukitoiminta liittyy EU:n Life -rahoitusta saavan Julia 2030 -hankkeeseen, jossa ovat mukana Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kirkkonummi ja Kerava. Hankkeen yhtenä osa-alueena oli tuottaa julkisia palveluja niin, että kasvihuonepäästöt vähenevät. (Vantaan intranet 2011.)

Vantaan kaupunginsivistystoimen ympäristövastaavan Teea Markkulan (2011) aloitteesta Vantaan kaupunki ja ympäristökeskus ovat yhteistyössä räätälöineet oman kaksipäiväisen koulutusohjelman päivähoidon henkilökunnalle. Tavoitteena on saada jokaiseen päivähoitoyksikköön koulutettu ekotukihenkilö. Ekotukihenkilöille on kaavailtu jatkokoulutusta ja tavoitteena on myös järjestää kerran vuodessa ekotukihenkilöiden tapaamisia. Ympäristökeskus tukee toimintaa Internet sivuilla ja ekotukikirjeillä, joista ekotukihenkilöt saavat neuvontaa ja opastusta. (Siikström 2011.) Ekotukihenkilön toimintaan kuuluu vaikuttaminen päivähoidon henkilökunnan asenteisiin. Ekotukihenkilö tuo omaan työyhteisöönsä tietoa ympäristöä vähemmän kuormittavista toimintamalleista.

Ekotukihenkilön tehtävä on toimia työyhteisön muistuttajana ympäristöystävällisessä toiminnassa. Tarkoitus ei ole tehdä yksin kaikkea, vaan käytännössä ym-

päristöystävällisistä asioista tiedottamista ja ohjaamista sekä myös verkostoitumista toisten ekotukihenkilöiden kanssa. Tavoitteena on saada työyhteisössä aikaiseksi muutosprosessi, jossa vanhat tavat toimia muuttuvat pikkuhiljaa ympäristövastuullisemmiksi. Ekotukitoiminta on arjen pieniä tekoja, joilla saattaa olla tulevaisuudessa isojakin merkityksiä. (Närvä 2011, 4.)

3.3 Ympäristövastuullisuus ja ympäristötietoisuus

Ekotukitoiminnan päämääränä on ympäristövastuullisuuden lisääminen Vantaan kaupungin päiväkodeissa ja muilla toimialoilla. Tavoitteena on saada ympäristöasiat integroitumaan osaksi päiväkodin arkea (Vantaan intranet 2011.) Lapset viettävät ison osan arjesta päiväkodissa ja siksi päivähoidossa omaksutut toimintatavat ja asenteet ovat merkittävässä roolissa yksittäisen lapsen kasvamisessa kohti ympäristövastuullista kansalaista. Ympäristövastuullisesta toiminnasta tulisi luoda lapsille positiivinen ja iloinen asia.

Ympäristövastuullisuus on ympäristöarvojen huomioimista omassa elämässä ja halua ja taitoa toimia paremman ympäristön hyväksi. Yhdysvaltalaiset Harold Hugerford ja Trudi Volk ovat miettineet asioita, jotka vaikuttavat ympäristövastuullisen käyttäytymisen syntyyn. He ovat laatineen ympäristövastuullista käyttäytymistä selittävästä tekijöistä yhteenvedon, johon on viitattu maailmanlaajuisesti eri yhteyksissä. He kuvaavat ympäristövastuullisen kansalaisen kehittymistä kolmella toisiinsa kytkeytyvällä tasolla. Nämä ovat lähtötason muuttajat, henkilökohtaisen merkityksen muuttajat ja voimaantumisen muuttajat. (Cantell & Koskinen 2004, 61–63.)

Lähtötason muuttajat ennustavat kehittykö ihmisestä ympäristövastuullinen vai ei. Merkittävin seikka on empaattinen suhtautuminen ympäristöön eli ympäristöherkkyys, jonka syntyyn on vaikuttanut lapsuuden myönteiset luontokokemukset. (Cantell & Koskinen 2004, 61–63.) Päiväkodin lapselle tarjoamat rikkaat, omakohtaiset ja elämykselliset kokemukset luonnossa ovat niitä aineksia, joista myönteinen luontosuhde rakentuu. Ymmärrys luonnon toiminnasta ja tapahtumista lisääntyy lapsen saadessa viettää aikaa luonnossa tutkimalla ja kokeile-

malla. Näin luonnosta tulee lapselle tuttu, turvallinen ja mukava paikka, jossa hän viihtyy ja josta haluaa pitää huolta. (Kiuru ja Koppakuoriainen 2010, 5.)

Henkilökohtaisen merkityksen muuttuja kuvaa nimensä mukaisesti kuinka ympäristövastuullisen käyttäytymisen syntyyn vaikuttaa myös ympäristöasioiden henkilökohtainen merkitys. Ihminen tarvitsee syvällistä tietoa ympäristöasioista ja ymmärrystä oman toimintansa ekologisista ja yhteiskunnallisista seurauksista edistääkseen ympäristövastuullista käyttäytymistä. Toimiakseen ympäristövastuullisesti ihmisen on oltava valmis antamaan aikaa ja vaivaa tai sijoitettava rahaa. (Cantell & Koskinen 2004, 61–63.) Lapset yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa voivat toteuttaa ympäristövastuullista käyttäytymistä monin tavoin. Toimintamalleja ja tietoa löytyy, kun niitä yhdessä jaketaan etsiä ja kehittää. On tärkeää, että käytetyt menetelmät ja toimintamallit ovat mielekkäitä ja motivoivia. Niin niistä tulee luonteva osa lasten arkea ja elämää.

Voimaantumisen muuttujat kuvaavat miten henkilön omalla halulla toimia ympäristövastuullisesti on merkitystä. Kun ihminen kokee voivansa vaikuttaa ja uskoo toiminnallansa olevan merkitystä, hän tulee toimimaan vastuullisemmin ympäristön puolesta. Oman toiminnan vaikuttavuuteen kytkeytyvät myös henkilön tiedot ja taidot, jotka ovat suhteellisen helppo opettaa ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa. (Cantell & Koskinen 2004, 61–63.) Päiväkodissa lapsia voi opettaa pienestä pitäen välittämään omasta lähiympäristöstä ja tarvittaessa jopa puolustamaan sitä (Kiuru ja Koppakuoriainen 2010, 7). Lapset vievät usein päiväkodissa oppimansa käytännöt koteihin huomatessaan voivansa omalla toiminnallaan vaikuttaa. Päivähoidon henkilökunnan tulee kertoa lasten vanhemmille päiväkodissa toteutuvasta ympäristövastuullisesta toiminnasta.

Ympäristötietoisuus syntyy elämysten ja kokemusten kautta, kun ympäristöä koskeva tieto ja käsitykset kasvavat ja syvenevät (Cantell & Koskinen 2004, 63). Ympäristötietoisuuden lisäämisessä ja kestävän elämäntavan oppimisessa ovat avainasemassa kasvatus ja koulutus (Loukola 2007, 6). Päiväkotien tehtävänä on lasten ympäristötietoisuuden lisääminen ja ympäristöä säästävän elämäntavan opettaminen lapsille. Ympäristötietoinen asenne luodaan jo varhais-

lapsuudessa. Lapset ovat aktiivisia ja innokkaita oppimaan ja he omaksuvat tietoa kuin itsestään, kun opetus ja toimintatavat ovat mielekkäitä ja motivoivia.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Teimme opinnäytetyön parityönä ja aiheeksi valitsimme ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen Vantaan kaupungin päiväkodeissa. Aihe on mielenkiintoinen ja ajankohtainen jo pelkästään Vantaan muuttuvien arvojen vuoksi. Päivähoidon varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lapsen myönteisen ympäristösuhteen rakentumisessa. Päivähoidon henkilökunta omalla toiminnallaan edesauttaa lasten ympäristötietoisuuden ja ympäristövastuullisen kehittymistä. Tutkimuspaikaksi valitsimme Vantaan kaupungin päiväkodit, koska olemme molemmat pitkään olleet Vantaan kaupungin palveluksessa. Vantaan kaupungin päivähoidossa osa henkilökunnasta on koulutettu ekotukihenkilöiksi edistämään ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta.

Vantaan kaupungin muuttuneet arvot, ekotukitoiminta ja ekologisen kestävän kehityksen painopiste varhaiskasvatuksessa velvoittavat henkilöstöä kirjaamaan ekologisen kestävän kehityksen opintosuunnitelmaan ja toteuttamaan sitä toiminnassaan.

4.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön keskeiset tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Mitä menetelmiä käytetään ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa?
- 2) Miten ekotukitoiminta on edistänyt ekologisen kestävänkehityksen kasvatusta päiväkodeissa?

Opinnäytetyömme tavoitteena on herättää päivähoidon henkilökunta pohtimaan ammatillisesta näkökulmasta ympäristöasenteitaan ja sitä miten he voivat lisätä lasten myönteisen ympäristösuhteen rakentumista.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Laadimme kyselylomakkeen survey-menetelmällä. Se tarkoittaa sitä, että kyselylomake on standardoitu eli kaikilta vastaajilta kysytään samaa asiaa täsmälleen samalla tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 188). Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä käytimme kyselykaavaketta, jossa on valmiit vastausehdotukset eli strukturoidut kysymykset. Saadaksemme aiheesta uusia näkökantoja oli kyselykaavakkeessa myös avoimia kysymyksiä. Opinnäytetyömme tuloksiin olemme liittäneet joitain avoimiin kysymyksiin saatuja vastauksia suoraan lainattuina. Vastauslomakkeet on merkitty juoksevalla numerolla ja tunnisteina lainauksen perässä on esimerkiksi V15.

Mielipidetiedusteluissa on usein monia suljettujen kysymysten muodossa esitetyjä väittämiä, joihin vastaaja ottaa kantaa valmiiksi laadittujen asteikkotyypisin vastausvaihtoehtoin. Asteikkotyypisten kysymysten etuna on, että niiden avulla saadaan paljon tietoa vähään tilaan; heikkoutena pidetään sitä, ettei vastauksista voida päätellä, mikä painoarvo kohteilla on eri vastaajille. (Heikkilä 2001, 52.)

Likertin asteikko on tavallisimmin käytetty asenneasteikko. Likertin asteikossa on tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko, jossa toisessa ääripäässä on täysin samaa mieltä ja toisessa ääripäässä täysin eri mieltä. Vastaaja valitsee asteikolta parhaiten omaa käsitystään vastaavan vaihtoehdon. (Heikkilä 2001, 53.) Suurin osa tämän opinnäytetyön kysymyksistä toteutettiin Likertin viisiportaisella asteikolla.

Väärinymmärryksen riski liittyy aina survey-aineistoihin, kuten muihinkin aineistoihin. Minimoidaksemme virheriskin testasimme kyselylomakkeen raakaversioon päivähoiton henkilökunnalla sekä muutamalla muun alan henkilöllä. Heiltä saimme vinkkejä kyselyn muokkaamiseen.

4.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineistonkeruu

Opinnäytetyömme tutkimuksen kohdejoukoksi valitsimme Vantaan kaupungin päivähoidon koulutetut ekotukihenkilöt. Aineiston keräsimme kyselylomakkeilla, jotka lähetimme Vantaan kaupungin sisäisessä postissa kaikille päivähoidon ekotukihenkilöille. Lähetimme kyselylomakkeiden mukana saatekirjeet, joissa selvitimme kyselyn aiheita ja tarkoitusta sekä milloin opinnäytetyömme olisi tarkoitus valmistua. Vastausaikaa annoimme kaksi viikkoa. Kyselyn mukana olivat vastauskuoret, joissa ekotukihenkilöt pystyivät lähettämään vastaukset takaisin. Vastausajan umpeutumisen jälkeen lähetimme muistutuskirjeet uusine kyselylomakkeineen ja vastauskuorineen.

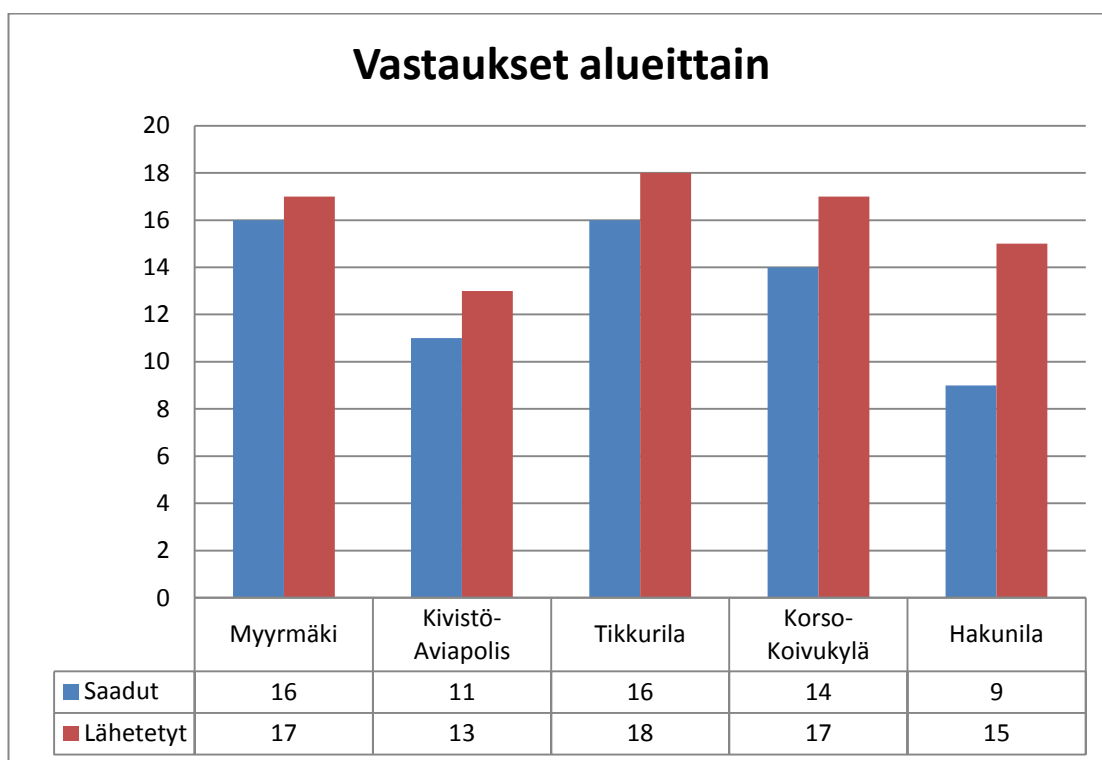
4.4 Tutkimus aineiston analysointi

Kyselytutkimuksen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Laajalla tutkimusaineistolla tarkoitetaan sitä, että tutkimukseen voidaan saada useita osallistujia ja heiltä voidaan kysyä monia asioita. Jos kyselylomake on suunniteltu huolellisesti, aineisto voidaan nopeasti käsitellä tallennettuun muotoon ja analysoida tietokoneohjelman avulla. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Aineiston analyysissä käytimme Excel-taulukointiohjelmaa saadaksemme taulukoista selkeät ja luotettavat. Analyysikeinona taulukointi antaa mahdollisuuden kuvata tutkittavan asian jakaumaa tai yleistä tasoa prosenttijakaumina tai medianin tai keskiarvon avulla (Alkula, Pönttinen & Ylöstalo 1994, 189). Aineistoa analysoidessa tulee kiinnittää huomiota mittauksen luotettavuuteen. Tutkimusaineiston laatuun vaikuttavat käsittelyvirheet, mittausvirheet, peitto- ja katovirheet ja otantavirheet (Heikkilä 2001, 185). Mittaus- ja käsittelyvirheet voidaan minimoida huolellisella aineiston kirjaamisella ja tarkistuksella.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyömme aineisto koostuu Vantaan kaupungin päivähoidon koulutettujen ekotukihenkilöiden vastauksista. Lähetimme kyselylomakkeet 83 ekotukihenkilölle, jotka olivat pääosin koulutukseltaan lastenhoitajia, lastentarhanopettajia ja sosionomeja. Vastauksia saatiin takaisin 66. Koko kyselyn vastausprosentti oli 79,5 %. Vantaan kaupungin päivähoito jaetaan viiteen alueeseen. Päivähoitoalueet ja vastausprosentit ovat Myyrmäki 94 %, Kivistö-Aviapolis 84,5 %, Tikkurila 89 %, Korso-Koivukylä 82,5 % ja Hakunila 60 %.

KUVIO 2. Ekotukihenkilöiden työskentelyalueet

Suuri vastusprosentti antoi kuvan siitä, että ekotukihenkilöt pitivät tutkimuksen aihetta tärkeänä ja tarpeellisena. Myös vastauksissa tuli esiin, että he kokivat aiheen tarpeelliseksi. Osa ekotukihenkilöistä kokee tekevänsä työtään yksin ja siksi haluaa äänensä kuuluville. Saimme kyselykaavakkeissa paljon kiitosta aiheen hyödyllisyydestä ja yksi ekotukihenkilöistä soitti toiselle meistä kiittäen henkilökohtaisesti aiheen valinnasta. Hakunilan alueella vastausprosentti jäi

alhaisemmaksi kuin muilla alueilla. Vantaan ympäristökeskus osoitti kiinnostusta kyselyymme ja kävimme siellä haastattelemassa ympäristöasiantuntija Hannele Siikströmiä (2011) ekotukitoiminnan tiimoilta.

5.1 Ekologinen kestävä kehitys opetussuunnitelmassa

Päiväkodeissa toiminta lasten kanssa perustuu oppimis- ja opetussuunnitelmaan. Päivähoidossa kasvatusta edellyttää suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä sekä kasvattajien sitoutumista yhteiseen suunnitelmaan. Kuntakohtainen suunnitelma antaa raamit jokaisen päivähoitoyksikön omaan opetussuunnitelmaan ja näin turvaa lapsille tasavertaisen kasvu- ja oppimismahdollisuuden. (Voops 2005, 5.) Opetussuunnitelma antaa suunnan kaikelle päiväkodissa järjestettävälle toiminnalle. Siksi halusimme kysyä tutkimuksessamme onko ekologinen kestävä kirjattuna päiväkotien opetussuunnitelmaan.

Vantaan kaupungin arvojen tulisi siirtyä päivähoitoyksiköiden omiin opetussuunnitelmiin. Vantaan kaupungin arvojen muuttumisen myötä päiväkodeissa käytiin arvokeskustelua. Henkilökunta sai tehtäväkseen miettiä, miten Vantaan kaupungin uudet arvot, innovatiivisuus, yhteisöllisyys ja kestävä kehitys näkyvät ja miten niitä toteutetaan päivähoidon arjessa. (Vantaan kaupunki 2011, 3).

Ekotukihenkilöiden vastuksista näkyi opetussuunnitelman merkittävyys. 80 % vastanneista oli sitä mieltä, että päiväkodissa ekologinen kestävä kehitys on otettu huomioon opetussuunnitelmassa. 14 % ekotukihenkilöistä sanoi, ettei ekologinen kestäväkehitys ole kirjattuna opetussuunnitelmaan. 6 % jätti vastaamatta. (Kuvio 3.) Syitä siihen miksi ekologista kestävästä kehityksestä ei ole mainittu opetussuunnitelmassa, vastaajien mielestä oli uusi päiväkotitoiminta, jolloin opetussuunnitelmaa ei vielä ollut tai opetussuunnitelma oli päivittämättä. Kolmessa vastauksessa ekotukihenkilö ei tiedä miksi asiaa ei ole mainittu opetussuunnitelmassa.

KUVIO 3. Ekologinen kestävä kehitys opetussuunnitelmassa

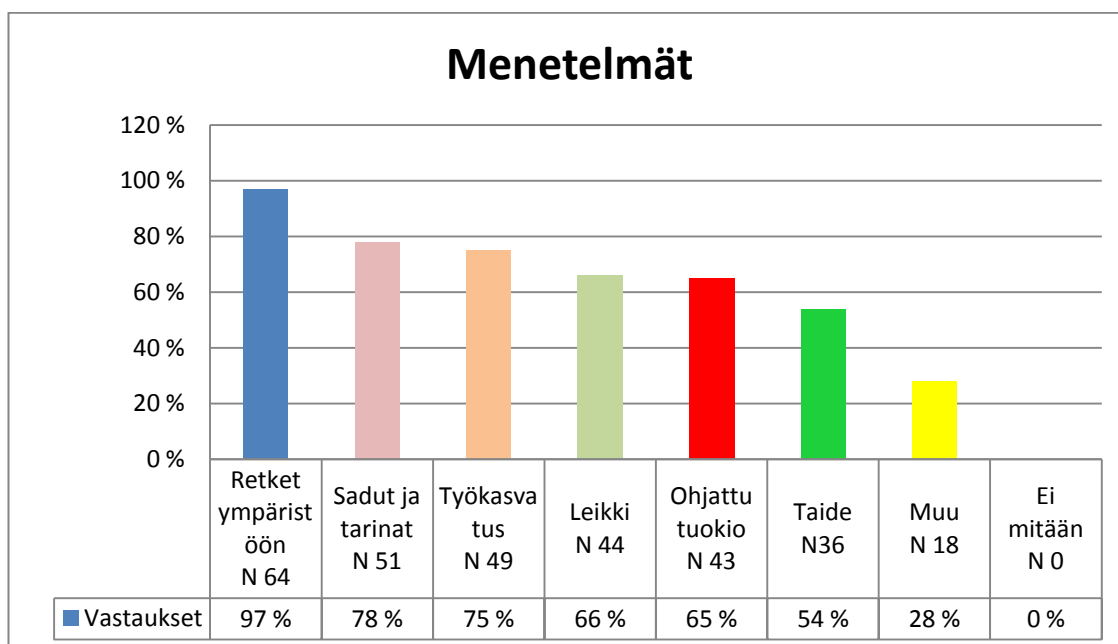
Vantaan kaupungin arvojen muuttuminen oli huomioitu päiväkodin toiminnassa. Valtaosa kyselyyn vastanneita oli sitä mieltä, että Vantaan kaupungin arvojen muuttumisen myötä oli ekologiseen kestävään kehitykseen kiinnitetty enemmän huomiota päiväkodin arjessa. Vastauksista tuli esiin myös se, että Vantaan kaupungin toivottiin edistävän omien arvojensa mukaista ekologista kestäväää kehitystä.

Toivoisin, että kaupunki panostaisi enemmän omiin arvoihinsa, esimerkiksi mahdollistamalla kaiken sen jätteen kierrätyksen, jota henkilökunta on valmis kierrättämään. Sanoista tekoihin! (V38.)

5.2 Lasten kanssa käytetyt menetelmät ekologisen kestävään kehityksen kasvatuksessa

Nykyisin päiväkodissa järjestettävässä varhaiskasvatuksessa käytetään monipuolisia menetelmiä ekologiseen kestävään kehityksen kasvatukseen. Nämä menetelmät parhaimmillaan tukevat lasten ympäristöherkkyyden kasvua, ympäristön tuntemusta ja omien kulutusvalintojen ymmärtämistä. (Nordström 2004, 116.) Lasten kanssa käytettyjen menetelmien on tarkoitus tukea ekologisen kestävään kehityksen kasvatuksen osa-alueita, joita Palmerin puumalli kuvaa. Näitä ovat oppiminen ympäristöstä, oppiminen ympäristössä ja toiminen ympä-

ristön puolesta. Nämä osa-alueet parhaimmillaan edistävät ympäristötietoisuuden kehittymistä.

KUVIO 4. Menetelmät, joilla lapsia ohjataan kohti ekologista kestävästä kehitystä

5.2.1 Retket, työkasvatus ja leikki osana ekologisen kestävästä kehityksen kasvatusta

Päiväkodin lapsille tarjoamat omakohtaiset ja myönteiset kokemukset tukevat lapsen kasvua kohti ympäristövastuullista toimintaa. Ympäristövastuullisesti käyttäytyvän ihmisen kasvun ja kehityksen taustalla vaikuttavat opinnäytetyösämme kohdassa 3.3 mainitsemamme lähtötason muuttajat, henkilökohtaisen merkityksen muuttajat, voimaantumisen muuttajat ja näiden nivoutuminen yhteen. Näitä ympäristövastuullisuuden kehittymisen muuttajia voidaan tukea päiväkodin tarjoamien toiminta menetelmien avulla esimerkiksi retkien, työkasvatuksen ja leikin avulla.

Ekotukihenkilöiden vastauksien mukaan kaikki päiväkodit käyttivät jotain menetelmää ekologisen kestävästä kehityksen kasvatukseen edistämiseen. Ylivoimaisesti käytetyin menetelmä oli retket. 97 % ekotukihenkilöistä kertoi heidän ret-

keilleen päiväkodin ympäristöön. (Kuvio 4.) Retket luontoon ovat perinteisin tapa toteuttaa ekologista kestävän kehityksen kasvatusta ja siinä yhdistyvät elämyksellinen kokeminen ja luonnon ymmärtäminen sekä yhteenkuuluvuuden tunne luonnon kanssa (Nordström 2004, 123).

Päiväkodissa tehtävillä retkillä luodaan myönteisen luontosuhteen kehittymisen pohja jo lapsuudessa. Kyselyn vastanneiden mukaan päiväkodeissa retkiä tehtiin lähiympäristöön viikoittain, ja joissain ryhmissä oli pysyvä retkikohde tai puu, jota seurattiin säännöllisesti eri vuodeaikoina. Retkillä käytettiin myös muita menetelmiä, kuten erilaisia leikkejä yksin ja ryhmissä ja kerättiin luonnon materiaaleja taiteen tekemiseen. Luontoretkillä huomioitiin myös eväiden ekologisuus. Muutamassa vastauksessa eväät pakattiin rasioihin, ja juomat olivat pullossa, jolloin turhaa jätettä ei päässyt tulemaan. Retkiä tehtiin myös kierrätyskeskuksiin ja päiväkodin läheisyydessä oleviin kierrätyspisteisiin.

Vastausten mukaan 78 %:ssa käytettiin satuja ja tarinoita menetelminä ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa (Kuvio 4). Se oli toiseksi eniten käytetty menetelmä. Kyselyyn vastanneet kertoivat käytössä olevan kuva- ja satukirjoja sekä tietokirjoja. Päiväkodeissa oli erilaisia satuhahmoja, esimerkiksi käsinuken muodossa, joka kertoo ja opastaa lapsia ekologisissa asioissa.

Työkasvatus on yksi varhaiskasvatuksen menetelmistä. Työkasvatuksessa on olennaista oman työn merkitys ja erilaiset työtehtävät päiväkodin arjessa. (Helsingin yliopisto 2006.) Työkasvatuksen merkitystä korosti 75 % ekotukihenkilöistä. (Kuvio 4.)

Työkasvatus on tehokkainta. Kun antaa lapselle vastuuta ja tehtäviä, hommat hoituvat! Meillä apulaiset vievät aikuisten kanssa roskat ja ovat osaltaan vastuussa lajittelusta. (Vastaaja 9.)

Useissa vastauksissa ekotukihenkilöt kertoivat apulaisten tehtäviin kuuluvan esimerkiksi roskien lajittelun ja maitopurkkien ja muiden jätteiden viemisen kierrätyspisteisiin. Työkasvatukseen liittyvät tehtävät suoritettiin aikuisen opastuksella ja tuella.

Kyselyyn vastanneiden perusteella suosittu menetelmä ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa oli leikki. Yli puolet ekotukihenkilöistä kertoi käyttävänsä tätä menetelmää. (Kuvio 4.) Erilaisia leikkejä leikittiin esimerkiksi retkillä.

Lajitteluleikki metsässä; lapset ovat roskia ja tuuli niitä lennättää. Tuuli tyyntyy ja lapsi saa vuorollaan kertoa mikä roska on ja sitten mietitään mihin roskat kuuluu. (V8.)

Muina leikkeinä mainittiin Kim-leikit, lajitteluleikit, joissa opetellaan jätteiden lajittelua ja liikunnalliset leikit. Leikkien rinnalla olivat ohjatut tuokioiden kanssa. Ohjatuissa tuokioissa korostettiin tuokioiden konkreettisuutta ja lapsen ikätasoon sopivaa toimintaa. Myös taidetta käytettiin lasten ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen menetelmänä. (Kuvio 4.) Taiteeseen käytettiin materiaaleina luonnosta löytyviä materiaaleja sekä kierrätystavaraa.

Useissa vastauslomakkeissa oli mainittu myös jokin muu menetelmä ekologisen kestävän kehityksen kasvatukseen. Näitä vastauksia oli 28 %. (Kuvio 4.) Muina menetelminä oli mainittu metsämörri-toiminta, taimien ja kasvien istutus, siivoustalkoot, elokuvat, liikunta, draama, aikuisen malli, lauluhetket sekä päiväkodin yhteiset tempaukset kuten tarpeettomien lelujen vaihto. Vastauksista ilmeni, että menetelmien ei tarvitse olla aina niin ”hienoja”.

Arjen pienet tilanteet eli mitä itsenkin teet... Netissä on paljon ekoteko-sivuilla ja HSY:n sivuilla ohjeita. Kiinnostus heräilee pikkuhiljaa ja leviää kaikkeen toimintaan. (V10.)

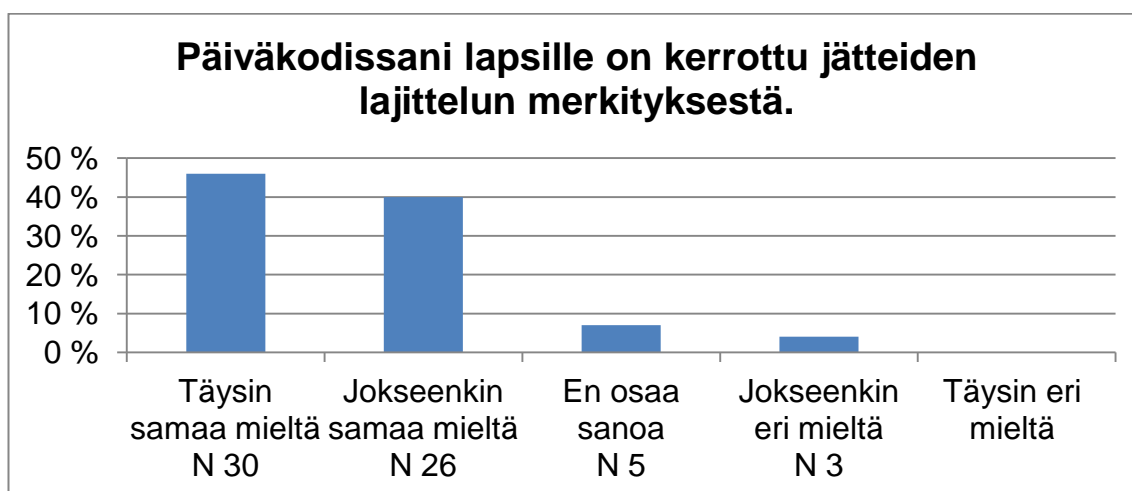
5.2.2 Jätteiden lajittelu ja kierrätys osana ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta

Ekologisella kestäväällä kehityksellä pyritään säilyttämään luonnon monimuotoisuus. Tämä tapahtuu ihmisen toiminnan sopeuttamisella luonnon sietokykyyn. (Vantaan sivistystoimi 2011, 12). Opinnäytetyössämme halusimme nostaa esiin jätteiden lajittelun ja kierrätyksen. Ne ovat hyvä esimerkki siitä, miten ekologista kestävästä kehityksestä voidaan viedä eteenpäin päivähoitossa lasten kanssa. Se lisää lasten tietoa ympäristöasioista. Tiedon myötä lapsi oppii ymmärtämään,

mikä on hänen oman ekologisen käyttäytymisen seurauksena. Jätteiden lajittelu ja kierrätys yhdessä lapsen kanssa opettaa lapselle ympäristövastuullisuutta.

Yksi ekotukitoiminnan tavoite on tuoda päiväkoteihin selkeitä toimintamalleja jätteiden synnyn vähentämiseen ja jätteiden kierrätykseen. Päivähoidon henkilökunnan oma toiminta kertoo, miten syntyvä jäte kierrätetään ja hyödynnetään. Näin säästetään luonnonvaroja ja energiaa. Kierrätyksen avulla saadaan raaka-aineita uusien tuotteiden valmistamiseen, jolloin neitseellisten raaka-aineiden käyttö vähenee ja kaatopaikalle päätyvä jätemäärä pienenee. (Vantaan intranet 2011.) Koulutuksen myötä ekotukihenkilöille on tullut valmiuksia siirtää tietoa ekologisesta kestävästä kehityksestä lapsille sekä aikuisille.

Ympäristöä säästävät toimintatavat kuuluvat luontevaksi osaksi päiväkodissa arkea ja opetusta. Lapsena opitut ja omaksutut tavat siirtyvät lasten mukana päiväkodista kotiin ja säilyvät lasten tavassa toimia heidän aikuistuttuaan. Jotta vastuullinen toimintatapa tuntuisi lapsista tärkeältä, on heidän olennaista ymmärtää, mistä käyttämämme tavarat ovat peräisin ja minne ne joutuvat kun niitä ei enää tarvita, sekä mitä kaatopaikalla ja kierrätyksessä tapahtuu. Asiat tulevat lapsille tutuiksi ja ymmärretyksi arjen toiminnan kautta sekä puhumalla, piirtämällä, leikkimällä ja liikkumalla. (Kiuru ja Koppakuoriainen 2010, 28.)

KUVIO 5. Päiväkodissani lapsille on kerrottu jätteiden lajittelun merkityksestä

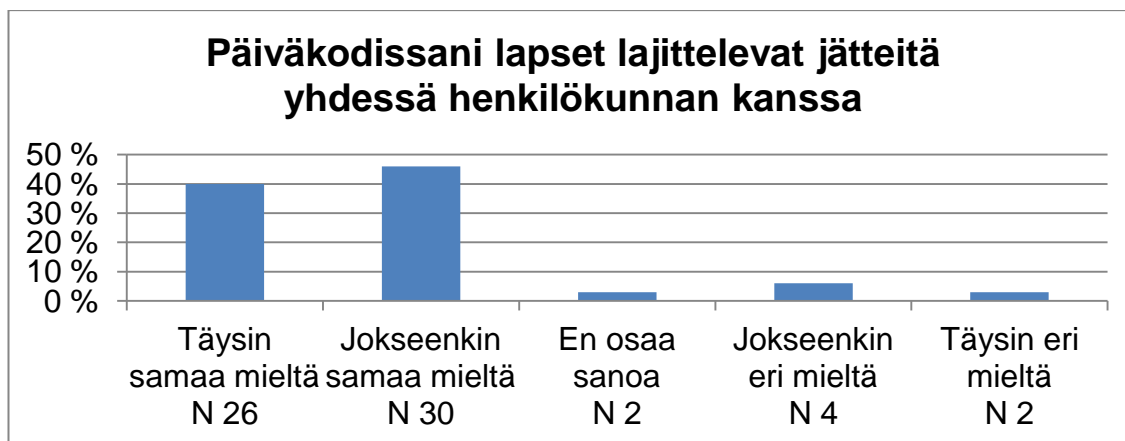
Kyselyyn vastanneiden ekotukihenkilöiden mukaan suuressa osassa päiväkodeista lapsille on kerrottu jätteiden lajittelun merkityksestä. Heidän mielestään asioista kertominen lapsille on tärkeää.

Keke-toiminta ei saa olla vain aikuislähtöistä, eli kaikki mitä tehdään, tehdään yhdessä lasten kanssa. Kerrotaan lapsille asioista. (V8.)

Huolestuttavaa oli, että 11 % kyselyyn vastanneista ei osannut sanoa tai oli joksikin eri mieltä siitä onko lapsille kerrottu jätteiden lajittelun merkityksestä. Tämä saattaa johtua siitä, että päiväkodeissa ryhmät toimivat omissa tiloissaan ja keskustelua jätteiden lajittelusta ei ole syntynyt kasvattajien kesken.

Lasten mukaan ottaminen lisää kiinnostusta yhteisiin asioihin. Lasten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin asioihin auttavat heitä ottamaan vastuuta yhteisistä asioista. Päiväkodissa lasten osallistaminen tapahtuu arjen tilanteissa ja kohtaamisissa. (Vantaan sivistystoimi 2011, 13.) Esimerkki onnistuneesta osallisuuden muodosta on kyselykaavakkeeseen vastanneiden ekotukihenkilöiden antamien vastausten perusteella päiväkodissa lajittelun ja kierrätyksen järjestäminen. Lajittelusta on tullut luonnollinen osa päivähoidon arkea, ja lapset vievät tämän käytännön koteihinsa. Lajittelemalla ja kierrättämällä opitaan uusia tapoja yhdessä tekemällä. Samalla vähennetään päiväkotojen aiheuttamaa ympäristökuormitusta ja tarjotaan lapsille mahdollisuus toimia ympäristön puolesta.

Osallistuva ympäristökasvatus on vuorovaikutusprosessi, jossa keskeistä ovat yhdessä toimiminen ja jokaisen omakohtaiset kokemukset sekä niiden reflektointi. Kasvattajan rooli on osallistuva kanssaoppija. Osallistuvassa ympäristökasvatuksessa tavoitteena on entistä ympäristövastuullisempi kansalainen. (Koskinen 2010, 24–25.) Osallisuus on yksilön oikeus olla tasavertainen yhteisön jäsen ja kykyä rakentaa omaa identiteettiä osana yhteisöä. Osallisuus on myös mahdollisuus ja velvollisuus vastuun kantamisessa eri yhteisöissä. Osallisuus edellyttää aktiivista toimintaa ja halua vaikuttaa itselle tärkeäksi kokemiin asioihin. (Vantaan sivistystoimi 2011, 13.)

KUVIO 6. Päiväkodissani lapset lajittelevat jätteitä yhdessä henkilökunnan kanssa.

Valtaosassa Vantaan päiväkodeissa lapset lajittelevat jätteitä yhdessä henkilökunnan kanssa. Lapsille haluttiin kertoa jätteiden lajittelun merkityksestä.

Itse olen ekovastaava ja olen järjestänyt ryhmiin + keittiön asianmukaiset lajitteluastiat sekä opastanut henkilökuntaa oikeaan lajitteluun. Roskakatokseen hankin myös oikeat astiat. Lapset on ohjattu lajitteluun ja asiaan on perehdytty perusteellisesti. (V19.)

Kuitenkin vastauksista on selvästi havaittavissa, ettei lapsia välttämättä oteta mukaan, sillä yhteensä 12 % vastaajista ei osannut sanoa tai oli jokseenkin eri mieltä tai täysin erimieltä siitä miten lapset yhdessä henkilökunnan kanssa lajittelevat jätteitä. (Kuvio 6.) Tämä antaa kuvan, että jätteiden lajittelu tapahtuu aikuisten kesken tai sitä ei tapahdu ollenkaan. Huomattava osa kyselyyn vastanneista, yli 20 % kertoi vain aikuisten lajittelevan jätteitä eli lapsia ei oteta lainkaan mukaan jätteiden lajitteluun näissä päiväkodeissa.

Jätteiden lajittelun tarkoituksena on säästää luonnonvaroja ja vähentää kaatopaikoista aiheutuvia ongelmia. Lajittelematon sekajäte kuormittaa ympäristöä ja kukkaroa. Ongelmajätteiden lajittelulla ehkäistään myrkyllisten aineiden joutuminen kaatopaikoille ja luontoon. (HSY 2011.) Oheisesta kuviosta (Kuvio 7.) näkee, että kyselyyn vastanneiden ekotukihenkilöiden mukaan jokaisessa päiväkodeissa lajitellaan jotain jätteitä ja monissa useampaakin jätettä. Tästä voisi

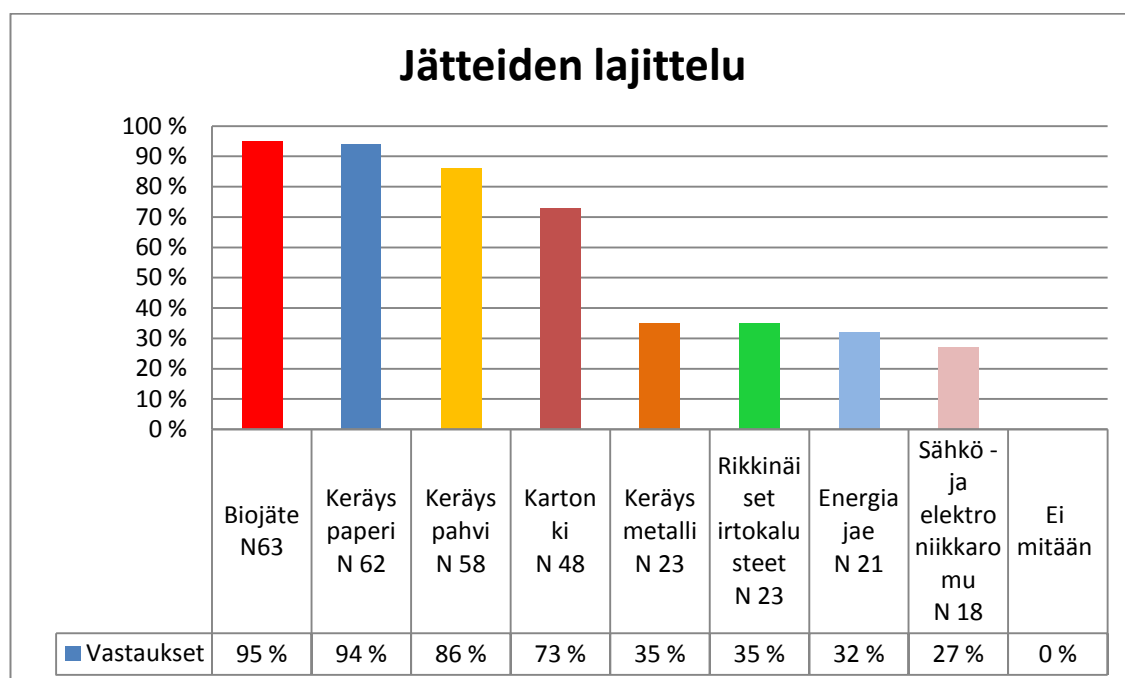
päätellä, että lajittelu on jo osa päiväkotien arkea ja lasten tietoinen mukaan ottaminen olisi helppoa.

Kyselyyn vastanneiden mukaan lapset osallistuvat biojätteiden lajitteluun laittamalla syömättä jääneet ruuantähteet niille tarkoitettuun astiaan.

Biojäte lajitellaan yhdessä keittiön kanssa. Lapset itse laittavat ruuantähteet erilliseen lajitteluastiaan, keittiön henkilökunta lajittelee eteenpäin. Paperi, pahvi, biojäte päiväkodin roskiksessa. Maitopurkit, pienmetalli, lasi viedään lasten kanssa kierrätyspisteeseen. (V21.)

Useissa vastauksissa mainittiin, että päiväkodin ryhmätiloissa oli paperille, pahville ja kartongille omat keräysastiat mistä ne kierrätettiin eteenpäin kierrätyspisteisiin usein lapset ja aikuiset yhdessä. Myös jätteiden lajitteluun oli keksitty sitä helpottavia keinoja, jotka auttoivat myös lasta laittamaan jätteet oikeisiin paikkoihin.

Joka ryhmässä on jaettu roskiksia erivärisiin pusseihin, jotka menevät omiin pönttöihin. MUSTA= energia, VALKOINEN= seka, BIO= käsipaperi, PAHVILAATTIKKO= lehdet paperi. (V6.)

KUVIO 7. Mitä jätteitä lajitellaan päiväkodeissa

Jätteiden lajittelusta energiajäte, kierrätysmetalli, kalusteet sekä sähkö ja elektroniikka romu oli kyselyihin vastanneiden mukaan useimmiten vain aikuisten lajiteltavina. Syynä tähän oli ekotukihenkilöiden kertoman mukaan se, että kierrätyspisteet olivat kaukana ja näitä jätteitä tuli vähemmän. Vaikka lapset eivät osallistuisikaan lajitteluun ja pois viemiseen, pitäisi näiden tuotteiden lajittelusta kertoa lapsille. Tähän voi käyttää esimerkiksi leikkejä ja tarinoita tai vaikka draamaa.

Kotitalousjätteiden kompostointi on erinomaista ekologisuutta ja osa jätteiden lajittelua. Kaatopaikalla mätänevä biojäte tuottaa kasvihuonekaasuja, mutta kompostoimalla se saatetaan luontoon puhtaan ja ravinteikkaan mullan muodossa. Samalla ympäristöystävällisyyttä lisää jätteenkuljetuspäästöjen vähentyminen. (Jätekeskus Jäkälä 2011.) Kompostin hoitaminen olisi lasten mielestä mielenkiintoista ja biojätteen kiertokulun seuraaminen mahdollistuisi, jos päiväkodissa olisi kompostori.

Kyselyyn vastanneiden ekotukihenkilöiden mukaan melkein kaikissa päiväkodeissa ei ollut kompostia. Vain 7 % päiväkodeissa oli komposti. Joissain vastauksissa sanottiin, että päiväkotit sijaitsee paikassa johon ei ole mahdollisuutta sijoittaa kompostia. Toisissa vastauksissa tuli esiin, että asiaa ei ollut edes harkittu.

Niin, miksipä ei? Kukaan ei ole varmaan koskaan edes ajatellut tätä mahdollisuutta... (V31.)

Jotkut ekotukihenkilöt kertoivat, että päiväkodin henkilökunnalla ei ollut tarpeeksi innostuneisuutta ja pitkäjänteisyyttä kompostin hoitamiseen. Kompostointi koettiin työlääksi.

Etenemme pienin askelin. Vielä ei henkilökunta ole valmis tähän (kompostointiin). (V19.)

10 % ekotukihenkilöistä koki jätteiden lajittelun olevan jokseenkin vaivalloista. Kuitenkin iso osa ekotukihenkilöistä koki jätteiden lajittelun helpoksi ja vaivattomaksi.

Kierrättäminen on luonnollinen tapa elää, sitä ei tarvitse tehdä ryp-pyotsassa. (V2.)

Kun jätteiden lajittelu ja kierrättäminen on osana päiväkodin luonnollista arkea ja kasvattajat osallistuvat siihen hyvillä mielin, tarttuu se myös lapsiin. Lapset saavat tästä kokemuksen, että kierrätys on tärkeä osa elämää ja sen eteen kannattaa nähdä vähän vaivaakin.

Toimivan kierrätyksen avulla voidaan pienentää kaatopaikalle päätyvän jätteen määrää. Näin saadaan myös taloudellista säästöä, sillä sekajäte tulee aina kalliimmaksi kuin lajiteltu jäte. Järkevä kuluttaminen vähentää jätteiden määrää. (Vantaan intranet 2011.) Melkein kaikki vastanneista ekotukihenkilöistä kertoivat, että heidän päiväkodeissaan otettiin talteen kierrätysmateriaalia uudelleen käytettäväksi. Vain 3 % ei ottanut mitään materiaaleja käyttöönsä. Kahdessa vastauksessa oli vastattu molempiin ja perusteluina oli, ettei kaikissa ryhmissä tapahtunut materiaalien uudelleenkäyttöä.

Kyselyn mukaan materiaali, joka otettiin talteen, oli vaihtelevaa.

Kaikkea mahdollista ja mahdotonta. Innovoidaan yhdessä uusia käyttökohteita. (V72.)

Talteen otettu materiaali käytettiin useimmiten lasten kanssa tehtävään askarteluun. Yleisimpiä kerättäviä asioita olivat maitopurkit, WC-paperirullat, viili- ja jogurttipurkit, margariinirasiat ja pahvilaatikot. Näille ekotukihenkilöt olivat keksineet monia käyttötarkoituksia. Askarteluun käytettiin myös luonnosta löytyvää materiaalia. Keppejä, kiviä, käpyjä ja muuta luonnonmateriaalia kerättiin yhdessä lasten kanssa retkiltä metsistä tai päiväkodin pihalta. Näin lapsi löytää mieleistä materiaalia omaan työhönsä.

5.3 Ekotukitoiminnan vaikutus päivähoitoon

Ekotukitoiminnan tavoitteena Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksessa on ollut ympäristöasioiden ja kestävän kehityksen tuomisen kunta- ja yksikötason ope-
tussuunnitelmiin, henkilökunnan osallistuminen ekotukikoulutuksiin, jotta he voi-
vat toteuttaa ekotukitoimintaa omassa yksikössään, viedä ekologisen kestävän
kehityksen ajatusta muille henkilökunnalle sekä lasten kanssa toteutettavaan
toimintaan. Tavoitteena on yksi koulutettu ekotukihenkilö jokaisessa päivähoi-
toyksikössä ja päämääränä ympäristötietoisuuden lisääminen koulutuksilla, pe-
rehytyksellä ja hyvien käytäntöjen levittämällä. (Markkula 2011.)

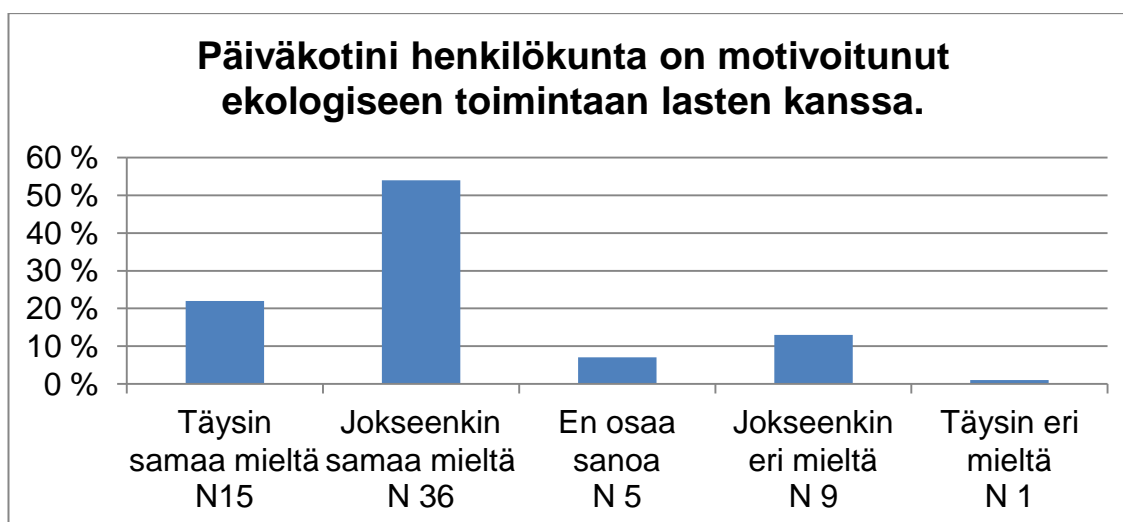
5.3.1 Ekotukitoiminnan vaikutus lasten kanssa tehtävään toimintaan päiväko- deissa

Kaikki kyselyyn vastanneet ekotukihenkilöt kokivat ekologisen kestävän kehi-
tyksen kasvatuksen tärkeäksi osaksi lasten kasvatusta. Erityisen tärkeäksi nähtiin
positiivisen luotosuhteen rakentuminen.

Tärkeintä pienen lapsen elämässä on hyvän luontosuhteen syntyminen = lapsen pääseminen luontoon. Arjessa on pakko kasvattajan tehdä valintoja eri toimintojen ja tekemisten välillä. Joten rauhallinen, lapsilähtöinen arki ja paljon luontoretkeä. Aikuinen joka arvostaa ympäristöä & ekologisuu-
tta yms. (V28.)

Kyselyyn vastanneet korostivat kasvattajan vastuuta ekologisen kestävän kehi-
tyksen toimintamallin siirtämisessä lapsille.

Mitä aikaisemmin hyvä luontosuhde lapselle kehittyy sitä voimakkaammin se säilyy koko aikuisiän! Meillä varhaiskasvattajilla on vastuu siirtää hyvää ympäristökasvatusta tuleville polville. (V29.)

KUVIO 8. Päiväkotini henkilökunta on motivoitunut ekologiseen toimintaan lasten kanssa.

Vaikka kyselyyn vastanneet ekotukihenkilöt näkivät ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen tärkeäksi osaksi lasten arkea, heidän mielestään kaikki eivät olleet motivoituneita toimimaan siten lasten kanssa. Tulosten mukaan 21 % vastanneista ei tiennyt tai oli sitä mieltä, että henkilökunta ei ole motivoitunutta ekologiseen toimintaan lasten kanssa. (Kuvio 8.)

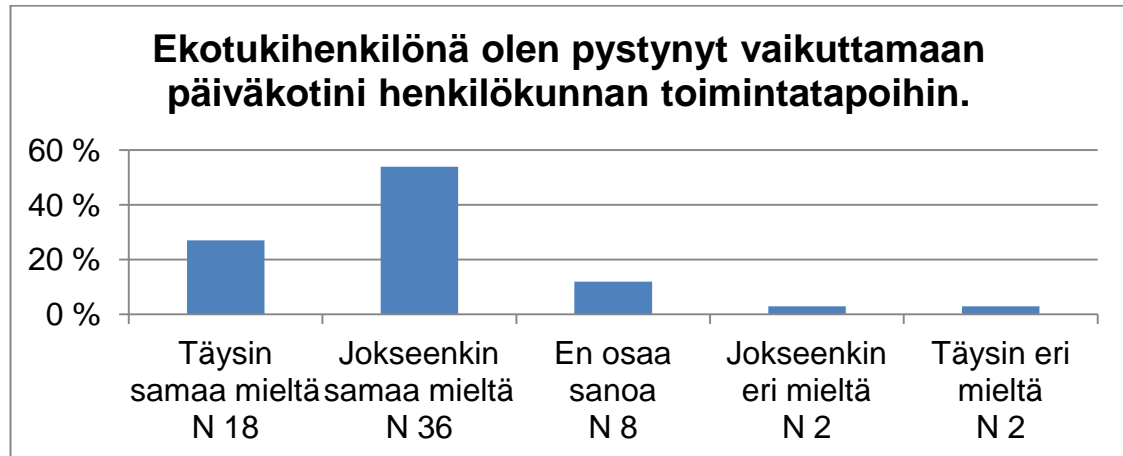
Ekotukihenkilöiden kouluttamisen yksi tarkoitus on, että ekotukihenkilöt tuovat päiväkodin muulle henkilökunnalle tietoa ekologisen kestävän kehityksen toiminnasta ja tavoista.

Aikuisten motivoiminen voi olla välillä hankalaa, mutta muistuttamalla heitä siitä, että toiminnallamme vaikutamme lasten asenteisiin on ollut helppo muut mukaan. (V64.)

Saadessaan tietoa ympäristöasioista ja muusta ekologisesta toiminnasta kasvattaja ymmärtää oman toimintansa merkityksen ympäristön hyväksi. Oman toimintansa ymmärtäminen on ehtona siihen, että pystyy siirtämään sen toimintaan lasten kanssa. Kyselyyn vastanneista ekotukihenkilöistä yli puolet on uskonut omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa henkilökunnan toimintatapojen suhteen. Melkein viidennes kyselyyn vastanneita ei osannut sanoa tai oli erimieltä vaiku-

tusmahdollisuuksista.(Kuvio 9.) Syynä tähän pidettiin henkilökunnan välinpitämättömyyttä asiaan kohtaan ja koulutuksen riittämättömyyttä.

Ekotuki- ja muihin aiheen koulutuksiin pitäisi saada myös henkilöitä, jotka eivät ole siitä jo valmiiksi kiinnostuneita ja innostuneita. (V46.)

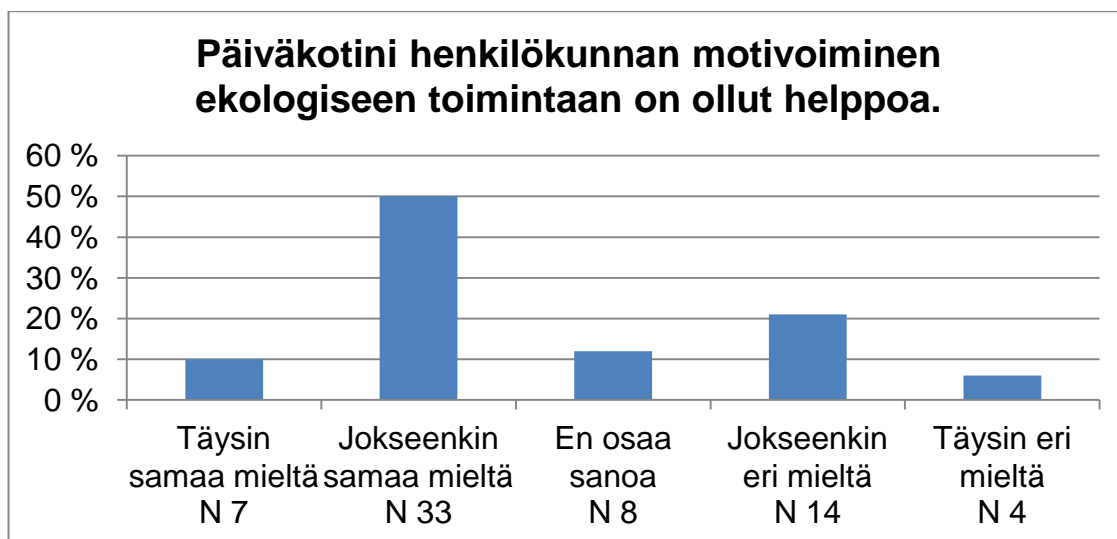
KUVIO 9. Ekotukihenkilönä olen pystynyt vaikuttamaan päiväkotini henkilökunnan toimintatapoihin.

Uusien toimintatapojen saaminen päivähoiton arkeen vaatii hienovaraisuutta ja päättäväisyyttä. Muutoksen edessä on syytä edetä pienin askelin, jotta voitaisiin välttää muutosvastarinta. (Luomi ym. 2010, 11) Muutokset saattavat helposti herättää vastarintaa silloin, kun ne tulevat ylhäältä johdosta alas työntekijöille (Pekkala 2007, 4). Joskus pienetkin muutokset tuntuvat vaikeilta, jos ne tapahtuvat yllättäen tai muutosta ei koeta tärkeäksi.

Muutosvastarinta pienissäkin asioissa valtava. Tätä aihetta ei koeta tärkeäksi ja lisäksi se on työlästä ja vaatii henkilökunnalta omien toimintatapojen muuttamista. Nämä haasteet kulminoituvat ekotukihenkilöön, jonka henkilökohtainen vika ja haihatus tämä on. (V35.)

Muutosvastarinta uusiin asioihin näkyi useiden kyselyyn vastanneiden ekotukihenkilöiden vastauksista. Vain 10 % vastasi henkilökunnan motivoimisen olevan täysin helppoa. Vastauksista tuli kuitenkin esiin ymmärrys, että asiat muuttuvat hitaasti. Kasvu ympäristövastuulliseen toimintaan vaatii henkilökohtaisen oivaltamisen.

Suuri laiva kääntyy hitaasti. Asenne on tässäkin se tärkein! Kaikki tarvitsevat jonkinlaisen herätyksen. (V76.)

KUVIO 10. Päiväkotini henkilökunnan motivoiminen ekologiseen toimintaan on ollut helppoa.

5.3.2 Ekotukihenkilön oma kokemus ekotukitoiminnasta ja sen merkityksestä

Kyselyyn vastanneista ekotukihenkilöistä kaikki kokivat ekotukihenkilötoiminnan tärkeäksi. He kokivat saaneensa riittävästi koulutusta, jossa on käsitelty ekologista kestävästä kehityksestä. Koulutuksen useimmat ekotukihenkilöt näkivät muutaneen arvojaan ja toimintatapojaan. Ekotukihenkilöt suosittelivat ekotukitoimintaa joka yksikköön ja kannustivat toisiaan ekotukihenkilönä toimimisessa yhteisissä tapaamisissa ja hyviä toimintamalleja jakaessa. Ekologisuuden merkittävyyden takia myös pieni vaivannäkö nähtiin perustelluksi.

Tärkeä asia! Helppoa kun jaksaa vähän yrittää. (V41.)

Ekotukihenkilökoulutuksen jälkeen ekotukihenkilön vastuulla on päiväkodin ympäristöasioiden alkutilanteen kartoitus, toimintasuunnitelman laatiminen ja konkreettisten ympäristötavoitteiden asettaminen ja toteuttaminen. Tätä kaikkea ei kuitenkaan ole tarkoitus tehdä yksin vaan ekotukihenkilön tukena on esimies ja

työtoverit. Ekotukihenkilö tekee yhteistyötä muiden ekotukihenkilöiden, ympäristövastaavan, ympäristökeskuksen ja tilakeskuksen kanssa. (Siikström 2011.) 75 % ekotukihenkilöistä koki ekotukihenkilönä toimimisen helpoksi. Heidän vastauksissaan ilmeni hyvin kuinka innostuneita ja motivoituneita he olivat toimimaan ekologisen kestävän kehityksen sanansaattajina.

Ekotukihenkilöt, jotka kokivat tehtävänsä helpoksi, olivat useimmat aktiivisesti toimineet ympäristöä ajatellen jo ennen ekotukikoulutusta. Työyhteisön innostuneisuus helpotti ekotukihenkilön työtä. Tämä ei tarkoittanut ainoastaan kasvatushenkilöstöä, vaan myös keittiöhenkilökuntaa ja laitoshuoltoa. Osassa päiväkoteja oli luotu selkeät kokousmenetelmät, joissa yhdessä pohdittiin miten päiväkodissa edetään kohti ekologisempaa arkea. Myös pienin askelin on helppo edetä.

Työkaverit innostuneita ja motivoituneita. Yhdessä päätetty mitä tehdään; pieniä juttuja, eikä liian tiukkapipoista toimintaa. Olemme saaneet aikaan enemmän kuin ajattelimme. (V42.)

25 % koki ekotukihenkilönä toimimisen vaikeaksi. Osa kyselyyn vastanneista koki ekotukitoiminnan merkittävänä ja he olivat innostuneita toiminnastaan, mutta vastuu oli jäänyt yksinomaan ekotukihenkilölle. Toiset eivät ole innostuneita ekotukitoiminnasta ja jättivät vastuun valitulle ja koulutetulle ekotukihenkilölle. Tämä tuntuu taakkana yksittäisen henkilön harteilla, kaiken muun työn ohella. Ekotukihenkilön toimiessa yksin on vaarana koko toiminnan jatkuvuus.

Oma innostus toimintaan ekologisesti saattaa romahtaa toisten toimintakykyyn. Yritän maltilla tuoda uusia tuulia päiväkotiin. Siivouspalvelun ulkoistaminen hankaloitti/hankaloittaa edelleen käynnistymistä. Roskapussit usein väärin ja saattavat loppua eikä tilalle ole heti samanlaisia... Kuormittaa minua vastuullisena henkilönä tosi paljon. (V74.)

Yksin toimiminen nähtiin myös haasteena, koska henkilökuntaa on paljon. Päiväkoti voi olla suuri tai päivähoitoyksikössä voi olla useampi päiväkotitila. Jos ekotukihenkilöitä on vain yksi, työpanos moneen taloon voi tuntua ylivoimaiselta. Jo fyysinen etäisyys työtovereihin vaikeuttaa ekotukihenkilönä työskentelemistä. Monessa vastauksessa toivottiin useampaa koulutettua ekotukihenkilöä päivähoitoyksikköön.

On vaikea saada muille samanlaisia vihreitä laseja, jotka koulutus itselleni on tuonut, kun muut eivät ole käyneet samaa koulutusta. Lisäksi minun pitäisi olla kolmen talon käytössä – mahdotonta. (V71.)

Päiväkodissa työntekijät törmäävät kiireeseen. Henkilökunta on mitoitettu miniiniin ja sijaisten palkkaaminen on hankalaa. Yhtenä perusteluna ekotukihenkilönä toimimisen vaikeuteen koettiin ajan puute, vaikka ekotukihenkilö näki ekologisten asioiden tutuksi tulemisen myötä sen vievän vähemmän aikaa.

Kannulla ei voi tietoa, arvojen muuttumisesta toisten työkavereiden päähän kaataa. Muutos ja halu olla mukana kestävän kehityksen puolesta päiväkodissa lähtee jokaisesta itsestä. Aika on rajallista ja tämän päivän haastavassa päiväkotityössä joutuu puntaroimaan tarkkaan, mihin työminuutit käytetään. Monesti asioiden käynnistäminen vie enemmän aikaa, mutta pitkässä juoksussa esim. lajittelun rutinoituttua aikaa menee vähemmän. (V6.)

Muita ekotukihenkilönä toimimista vaikeuttavia asioita kyselyyn vastaavat saivat olevan henkilökunnan motivoimisen ja muutoksen aikaan saamisen toimintatapoihin.

Päiväkodissamme on osa henkilöstöstä motivoitunut kestävään kehitykseen sekä luonto- ja ympäristökasvatuksen vetäjiksi. Meillä on tehty paljon asian eteen. Sitten on niitä, joita ei paljon kiinnosta eivät ne myöskään ole helposti neuvottavissa tai motivoitavissa. (V83.)

Ekotukihenkilöt olivat kokeneet vastarintaa ja heidän oli vaikea saada työyhteisö mukaan. Muutamissa vastauksissa oli koettu ekotukihenkilönä toimiminen sekä helpoksi että vaikeaksi samanaikaisesti.

Päiväkodin esimiehellä on suuri merkitys siihen miten ekotukihenkilö pystyy työskentelemään päiväkodissa. Esimies helpottaa ekotukihenkilön vastuuta ja työskentelyä osallistumalla suunnitteluun ja työskentelyyn ekologisen kestävän kehityksen hyväksi ekotukihenkilön ja muun henkilökunnan rinnalla. Esimiehen toiminta ja asenteet kertovat miten päiväkodissa panostetaan ekotukitoimintaan ja sitä kautta ekologisen kestävän kehityksen kasvatukseen.

Reilusti yli puolet kyselyyn vastanneista kertoi esimiehen tukeneen heitä ekotukihenkilönä toimimisessa. Esimies oli useissa vastauksissa toiminut motivoijana ja kannustajana sekä koulutuksiin pääsyn mahdollistajana. Päiväkodin yhteisissä kokouksissa oli käytetty aikaa ekologisemman toiminnan eteenpäin viemiseksi. Eko-asioita oli mietitty yhdessä. Kyselyyn vastanneissa oli myös ekotukihenkilöitä, jotka olivat jääneet kokonaan vaille esimiehen tukea. Ajan puute nähtiin myös tässä esteeksi.

Ei aikaa, paikkaa yhteiselle alas istumiselle ja asian eteenpäin viemiselle. (V1.)

Ekotukitoiminta on osa Vantaan kaupungin ympäristöjohtamista. Ympäristövastuu kuuluu käytännössä päiväkodin johtajan tehtäviin. Hänen tulee huomioida tavoitteissa ja toiminnassa ympäristötavoitteet. Esimiehen kuuluu kehittää ja parantaa ympäristöasioita päiväkodissaan ja ottaa ympäristöasiat puheeksi henkilökuntansa kanssa esimerkiksi kehityskeskusteluissa. (Markkula 2011.) Näin ei kuitenkaan käytännössä ole vastausten mukaan. Kaikki ekotukihenkilöt eivät kokeneet esimiehen innostuneen ekologisesta toiminnasta päiväkodissa.

Kannustanut koulutuksiin, muttei ole innostunut erilaisista tavoista toteuttaa ekologista toimintaa. (V14.)

Esimiesten myös tiedetään käyneen ekotukihenkilökoulutukset ja siksi tietävän ekotukitoiminnan tavoitteet ja Vantaan kaupungin päivähoiton linjaukset asian suhteen. Ekologinen toiminta ei silti välity käytäntöön.

Esimies tiedostaa Vantaan kaupungin uudet arvot ja mukana koulutuksissa. Tietää, että asiat pitäisi muuttua, mutta käytäntöön asti ne eivät ole siirtyneet. Ehkä syksyllä uuden toimintakauden alkaessa asiat etenevät. (V36.)

6 POHDINTA

Tässä opinnäytetyömme viimeisessä osiossa olemme pohtineet tutkimustulosten johtopäätöksiä ja jatkotutkimusmahdollisuuksia. Olemme tuoneet esiin tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liitävät seikat. Lisäksi kuvaamme opinnäytetyömme prosessia ja siihen liittyvää ammatillista kasvua.

6.1 Johtopäätökset

Vantaan kaupungin päiväkodeissa ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa käytetään monenlaisia menetelmiä. Lasten myönteisen ympäristösuhteen eteen tehdään paljon hienoa työtä ja lapsille halutaan tarjota merkittäviä elämäkokemuksia. Suuressa suosiossa on kyselyn vastausten mukaan lasten kanssa tehtävät retket. Vastauksista huokui positiivisuus ja myönteinen asenne. Tosin jäimme miettimään tiedostavatko kaikki päivähoiton kasvattajat oman tehtävänsä kasvattajina. Unohtuuko päivähoiton arjessa kuitenkin lapsi ja lasten kanssa yhdessä tekeminen ja oppiminen. Arjessa aikuiset tekevät asioita lasten puolesta tai yksin. Päivähoiton tarjoaman ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta ei tulisi nähdä liian vaikeana. Se on arjen pieniä asioita, joilla on kuitenkin suuri merkitys.

Päivähoidossa on näitä ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen menetelmiä käytetty pitkään. Useat ympäristöön liittyvät asiat ovat olleet osana päiväkodin toimintaa niin, ettei osa kasvattajista edes välttämättä tiedosta miksi niin tekee. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen tulisi olla suunnitelmallista ja opetussuunnitelma antaa pohjan päiväkodin kaikelle toiminnalle. Toteutuksen ja toiminnan kannalta on huomioitava, että opetussuunnitelman päivittäminen on kuntatasolla kesken. On ymmärrettävää, ettei yksikkötason opetussuunnitelmia ole päivitetty Vantaan kaupungin arvojen mukaisesti.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella ekotukitoiminta on edistänyt ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta. Saamallaan koulutuksella ekotukihenkilöt tuo-

vat ekologisen kestävän kehityksen tietoutta muille päiväkodissa työskenteleville kasvatusalan ammattilaisille. Nämä puolestaan siirtävät oppimansa toimintaan ja menetelmiin lasten kanssa. Ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa on nähtävissä kasvattajien ja lasten yhdessä oppimista, sillä aiheeseen liittyvät asiat ovat uusia myös kasvattajille.

Ekotukihenkilöt ovat innostuneita ekologisista asioista ja niiden tuomisesta työpaikalleen sekä ovat saaneet tukea siihen koulutuksista. Useilla on kokemus siitä, että on ollut yksin koulutuksessa. Kun palaa koulutuksesta innostuneena työpaikalleen, toisten mukaan saaminen onkin vaikeaa ja koulutuksesta saatu anti unohtuu. Näin käy myös ekotukitoiminnalle, jos ekotukihenkilöitä ei kouluteta riittävästi. Ekotukihenkilöt eivät yksin pysty edistämään ekologisen kestävän kehityksen toimintaa ja kasvatusta. He tarvitsevat tuekseen lisää saman koulutuksen saaneita. Koulutus voi saada aikaan herätyksen asian tärkeyteen.

Parasta ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen kannalta olisi, että koko kasvatusvastuussa oleva henkilökunta koulutettaisiin ekotukihenkilöiksi. Ymmärrämme, että tämä voi ainakin lyhyellä aikavälillä olla vaikeasti toteuttavissa. Jäimme ihmettelemään, että opinnäytetyömme taustatietokysymyksiä vastausten mukaan yli puolet varhaiskasvatuksen ekotukihenkilöistä oli koulutukseltaan lähihoitajia, lastenhoitajia tai päivähoitajia. Lastentarhanopettajia tai sosionomeja oli vähemmistö. Tämä voi johtua henkilöstörakenteesta: lähihoitajia on varhaiskasvatuksessa enemmän. Toisaalta ihmettelimme, että työnantaja ei vaadi lastentarhaopettajia ekotukihenkilöiksi oppimaan asiaa, joka vaikuttaa opetus suunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen. Lastentarhanopettajilla on kuitenkin pedagoginen vastuu lasten toiminnasta.

Halusimme nostaa esiin myös vanhempien osuuden lasten ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksessa. Vanhemmat ovat päävastuussa lastensa hyvinvoinnista ja kehityksestä, mutta kasvattajat ovat vastuussa yhteistyöstä. Myös opinnäytetyömme kyselyyn vastanneiden ekotukihenkilöiden vastauksista ilmeni vanhempien osallistumisen tärkeys. Vanhemmat haluttiin mukaan ekologisen kestävän kehityksen talkoisiin. Jos me kasvattajina haluamme edistää lapsen

ympäristövastuullisuuden ja hyvän luontosuhteen kehittymistä, kutsumme vanhemmat mukaan päiväkodin toimintaan.

6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Opinnäytetyömme aikana meille heräsi useita jatkotutkimusaiheita. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia miten lapset ovat omaksuneet päiväkodin toimintatapoja ja miten päivähoitossa opitut ympäristöä säästävät toimintamallit ovat siirtyneet lasten mukana heidän koteihinsa. Tutkia voisi myös ekologiseen kestävään kehitykseen liittyviä muita asioita, kuten veden ja sähkön säästöä.

Opinnäytetyömme vastauksista voidaan päätellä, että ekotukihenkilöillä on paljon tietoa ekologisesta kestävästä kehityksestä. He ovat onnistuneesti pystyneet luomaan ekologisia käytänteitä ja vinkkejä päivähoiton arkeen. Näistä saisi hyvän produktin. Vinkkivihkosta voisi käyttää apuna toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa päiväkodissa.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvä tieteellinen käytäntö on, että tutkija noudattaa rehellisyyttä ja on huolellinen kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimusta tehdessä on hyvä käyttää eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- sekä arviointimenetelmiä. Tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan perusteellisesti tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan avoimesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2011.)

Tutkimuksen kysymyslomakkeet lähettäessämme mainitsimme saatekirjeessä, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja että kenenkään henkilöllisyys ei tule esiin tutkimuksen vaiheissa. Vastauslomakkeet on merkitty juoksevilla numerolla ja niistä ei voi vastaajaa tunnistaa. Opinnäytetyömme analyysissa vastaajan tunnisteina lainauksen perässä on esimerkiksi V15. Tutkimusaineis-

ton säilyttämisessä olimme huolellisia ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyömme kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista. Opinnäytetyöhömmme haimme alustavan suostumuksen Vantaan apulaiskaupungin johtajalta ja tutkimusluvan opinnäytetyöllemme myönsi Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen johtaja.

Yksi tutkimuksen eettisistä periaatteista on tutkimustulosten luotettavuuden tarkistaminen (Mäkinen 2006, 102). Tutkimustulosten luotettavuutta voidaan mitata. Tutkimuksen reliabelius mittaa tulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen tulosta voidaan pitää reliabelina, jos kaksi arvioijaa päätyy samaan tulokseen. Toinen käsite tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on validius. Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän valmiutta mitata juuri sitä mitä tutkimuksella on tarkoitus mitata. Mittarit tai menetelmät eivät aina vastaa siihen mitä tutkija on ajatellut tutkia. Esimerkiksi kysymyslomakkeen kysymykset voidaan ymmärtää eri tavalla kuin tutkija on ne ajatellut. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213–214.)

Opinnäytetyömme tutkimuksen vastausprosentti oli 79,5. Se on varsin korkea ja antaa kuvan tulosten kattavuudesta ja luotettavuudesta. Ekotukihenkilöt ovat kuitenkin otos Vantaan kaupungin päivähoiton koko henkilöstöstä. Opinnäytetyömme tuloksia ei voida pitää täysin yleispätevänä kuvaamaan koko Vantaan kaupungin päivähoiton ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta. Jos kyselymme olisivat vastanneet koko päivähoiton kasvatusvastuulliset henkilöt, olisi tulos voinut ollut aivan toisenlainen. Tuloksena on nyt ekotukihenkilöiden näkökulma. Halusimme kuitenkin tutkimuksemme kohderyhmäksi ekotukihenkilöt, koska heillä on tietämystä ekologisista asioista ja koko Vantaan kaupungin päivähoiton henkilöstöä koskeva kysely olisi kuormittanut työntekijöitä liikaa.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat varmasti selkeitä ekotukihenkilöille, jotka ovat koulutuksessaan käsitelleet ekologisen kestävän kehityksen teemaa. Tutkimuskysymyksemme ovat vaihtuneet kyselylomakkeen laatimisen jälkeen. Tämän takia kyselylomake ei anna suoranaista vastausta tutkimuskysymyksiin, joita halusimme opinnäytetyössämme tutkia. Joitain asioita olisi pitänyt kysyä

tarkemmin ja laajemmin, toiset kysymykset taas olivat opinnäytetyömme kannalta turhia.

Eräissä opinnäytetyömme kyselyn väittämässä, joissa kysyttiin ekotukihenkilöiltä muun henkilöstön toiminnoista, jäimme miettimään vastausten paikkaansa pitävyyttä. Isoissa päivähoitoyksiköissä voi olla kaksi tai kolmekin päiväkotia. Ekotukihenkilön voi olla vaikeaa tietää miten naapuritalossa toimitaan ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen puolesta. Toisaalta ekotukihenkilö on koulutettu opastamaan, tukemaan ja innoittamaan. He ovat perehtyneitä työhönsä ja ovat kiinnostuneita ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksesta, joten heidän on helppo huomioida miten asian suhteen toimitaan.

6.4 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön henkilökohtainen oppimistavoite oli lisätä tietoutta ekologien kestävän kehityksen kasvatuksesta ja sen teoreettisesta taustasta. Työn kautta saimme ymmärrystä ja tietoa siitä, kuinka ekologisen kestävän kehityksen kasvatusta huomioidaan päivähoitossa sekä miten lapsen myönteistä ympäristösuhdetta rakennetaan pienin askelin päivähoitossa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa painotamme lapseen ja oppimisympäristöön, kun työn loppuosio painottuu päivähoiton ekotukihenkilöille tehtyyn kyselyyn. Se osoittaa sen, että työn teoreettinen tausta ja tutkimuksen rakenteen muodostaminen sopivasta aineistosta tuotti meille vaikeuksia. Opinnäytetyötä aloittaessamme lähdimme keräämään aineistoa liian laajasti. Syynä tähän oli, ettemme saaneet rajattua tutkimuskysymyksiä riittävän selkeästi heti. Paneuduimme aiheeseen liian syvällisesti, jolloin meille tuli ahdistus. Tuntui kuin olisimme hukuneet kerättyyn aineistoon.

Opinnäytetyöprosessimme kannalta opinnäytetöihin liittyvät opinnot tulivat aikataulullisesti liian varhaisessa vaiheessa. Yksilöohjauksessa olemme saaneet runsaasti apua ja ohjausta opinnäytetyön rakentamiseen. Jokaisen yksilöohjauskerran jälkeen opinnäytetyömme on rakenteellisesti edennyt. Koemme op-

pineemme prosessin aikana paljon ja saaneemme valmiuksia tutkimus- ja kehittämistyöhön. Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen on yksi sosionomi (AMK):n kompetensseita (Sosiaaliportti 2012).

Tutkimuskysymysten ollessa epäselvät ja vakiintumattomat teimme paljon turhaa työtä. Mikä on huomattavissa ekotukihenkilöille lähettämässämme kyselykaavakkeessa, jossa oli osittain vääränlaisia kysymyksiä. Olemme kuitenkin tyytyväisiä tehtyyn työhön, mielestämme on tärkeää avata ekologisen kestävän kehityksen kasvatuksen käsitettä, jotta sitä voidaan ymmärtää ja toteuttaa päivähoitossa sekä muulla sosiaalialalla. Olemme tuoneet työssämme esiin ajankohtaista tietoa. Reflektiivisen, tutkivan ja kehittävän työtteen sisäistänyt sosionomi (AMK) osaa tuottaa uutta tietoa joka painottuu käytäntöön (Sosiaaliportti 2012).

Kasvattajan vastuulla on kuinka hän toimii ja minkälaista mallia hän antaa lasten kanssa toimiessaan. Opinnäytetyömme herätti meitä pohtimaan omia asenteita ja sitä miten me voimme hyödyntää erilaisia myönteisiä toimintatapoja, jotka edistävät ekologisen kestävän kehityksen toteutumista, missä sitten työskentelemmekin. Työ päiväkodissa on vaativaa asiantuntijatyötä, joka edellyttää monenlaista osaamista. Lastentarhanopettajalta edellytetään henkilökohtaisen soveltuvuuden lisäksi korkeatasoista teoreettista osaamista sekä vankkoja menetelmällisiä taitoja (Lastentarhaopettajaliitto 2005, 10). Tämän opinnäytetyön pohjalta olemme saaneet paljon käytännön toimintamalleja ja vinkkejä miten toimia ympäristöystävällisemmin.

Opinnäytetyömme prosessin aikana olemme oppineet sosionomille tärkeitä ominaisuuksia. Työ on opettanut ensisijaisesti kärsivällisyyttä ja keskeneräisyyden sietokykyä. Sosionomin on ymmärrettävä keskeneräisyys itsessään ja muissa. Samalla se on saanut meidät hyväksymään epätäydellisyyttä.

-Ymmärrän opinnäytteen juuri opinnäytteeksi, jossa on aina vajavaisuuksia (Hirsjärvi ym. 2000, 57).

LÄHTEET

- Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Cantell, Hannele & Koskinen, Sanna 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 60-79.
- Heikkilä, Tarja 2001. Tilastollinen tutkiminen. Helsinki: Edita.
- Heinonen, Tarja & Luomi, Annukka (toim.) 2008. Rakkaalla lapsella on monta nimeä. Ympäristökasvatuksen käsitteiden määritelmäluonnos. Hanke. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus. Saatavana pdf-muodossa.
http://www.kierrätyskeskus.fi/files/97/käsiteraportti_tiivis.pdf
- Helsingin yliopisto 2006. Varhaiskasvatuksen tutkimusryhmä. Pienten lasten työkasvatus kestäväään tulevaisuuteen. Viitattu 1.8.2011.
<http://www.helsinki.fi/okl/tutkimus%20ja%20jatkokoulutus/varhaiskasvatus/tkhankkeet7.html>
- Helsingin yliopisto 2011. Ympäristökasvatus. Viitattu 3.11.2011.
<http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/>
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- HSY 2011. Helsingin seudun ympäristöpalvelut. Jätehuolto. Viitattu 1.8.2011.
<http://www.hsy.fi/jatehuolto/>
- Jokioinen 2011. Hyvän ympäristökasvatuksen avaintekijöitä. Viitattu 30.10.2011. www.jokioinen.fi/Link.aspx?id=397011
- Jätekeskus Jäkälä 2011. Kompostointiopas. Viitattu 31.7.2011.
<http://www.jakala.fi/web/files/kompostointiopas.pdf>
- Karlsson, Liisa 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014.
- Kiuru ja Koppakuoriainen 2010. Päivähoidon ja alkuopetuksen ympäristökasvatusideoita. Vantaan kaupungin sivistystoimi ja ympäristökeskus sekä Vantaan luontokoulu ja 4V-hanke.
- Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto Nuorisotutkimusseura.
- Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 19.1.1983/304. Viitattu 19.7.2011. <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830304>
- Lastentarhanopettajaliitto 2005. Lastentarhanopettaja – varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen. Viitattu 13.2.2012.
<http://www.lastentarha.fi>
- Loukola, Marja-Leena 2007. Kestävän elämäntavan oppiminen. Kestävä kehitys opetukseen, arkikäytäntöihin ja toimintakulttuuriin. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lunti, Riitta 2005. Ympäristökasvatus osana esiopetusta Puumalan kunnan päiväkodissa. Teoksessa Lea Houtsonen & Mauri Åhlberg (toim.) Kestävän kehityksen edistäminen oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus, 29–37.
- Luomi, Annukka; Paananen, Johanna; Viberg, Katja & Virta, Laura. 2010. Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas. Helsinki: Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011. Oppiminen ja älyllinen kehitys. Viitattu 27.8.2011. <http://www.ml.fi/vanhempainnetti/>
- Markkula Teea 2011. Ekotukitoiminta osana kaupungin ympäristöjohtamista. Esiopetuksen koordinaattori Teea Markkulan varhaiskasvatuksen ekotukihenkilökoulutuksen luento 27.1.2011.
- Mäkinen Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Nikkinen, Irja 2001. Metsämörri. Helsinki: Rakennusalan kustantajat, Kustantajat Sarmala, Suomen Latu.

- Nordström, Hanna 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 116-142.
- Nykänen, Riitta & Kinnunen, Juha 1992. Taivaan merkit. Pienten lasten ympäristökasvatus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Närvä, Mirjami 2011. Maailmaa pelastamassa. Vautsi. Vantaan kaupunginhenkilöstölehti5/2011.
- Pekkala, Hanna 2007. Muutosjohtaminen – pääosassa ihmiset. Helsinki: Delfoiakatemia.
- Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.
- Puohiniemi, Martti 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Espoo: Limor.
- Rauste–von Wright, Marjaliisa; von Wright, Johan & Soini, Tiina 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: Wsoy
- Siikström, Hannele 2011. Vantaan kaupungin ympäristöasiantuntija. Haastattelu Vantaan ympäristökeskuksessa 17.5.2011.
- Sosiaaliportti 2012. ECTS- kompetenssit. Päivitetty 31.08.2010 Viitattu 10.2.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi>
- Stenberg, Katariina 2011. Riittävän hyvä opettaja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suomen kestävän kehityksen toimikunta 1995. Kestävä kehitys. Helsinki: Painatuskeskus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2011. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Viitattu 22.1.2012. <http://www.tenk.fi/julkaisut/index.html>.
- Vantaan intranet 2011. Ekotukitoiminta. Viitattu 10.5.2011. <http://intra.vantaa.fi/>
- Vantaan kaupunki 2011. Varhaiskasvatuksen arvot, visio ja toiminta-ajatus 2011-2015. Viitattu 5.1.2012. <http://www.vantaa.fi>.
- Vantaan sivistystoimi 2011. Vantaan kasvatus- ja koulutuspoliittinen ohjelma 2011–2016.
- Wolff, Lili-Ann 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 18–29.

Voops 2005. Oppimis- ja opetussuunnitelma 0-8 -vuotiaille lapsille varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen. Vantaan kaupunki Sivistystoimen toimiala Soiaali- ja terveydenhuollon toimiala.

Ympäristönsuojelulaki 4.2.2000/86. Viitattu 19.7.2011

<http://www.Finlex.fi/laki/alkup/2000/20000086>

LIITE 1: SAATEKIRJE

Hei!

Olemme Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita. Tämä kyselykaavake on osana opinnäytetyötämme, jonka teemme ekotukitoiminnasta ja ekologisesta kestävästä kehityksestä sekä miten se toteutuu Vantaan kaupungin päivähoidossa. Ekologinen kestävä kehitys tarkoittaa hyvien elinmahdollisuuksien turvaamista nykyisille ja tuleville sukupolville ja sen lähtökohtana on ihmisen toiminnan sopeuttaminen maapallon sietokyvyn mukaan. Ekologisen kestävä kehityksen haasteisiin kuuluvat esimerkiksi luonnonvarojen kestävä käyttö ja luonnon monipuolisuuden vaaliminen sekä ilmastonmuutoksen pysäyttäminen. Kyselyssämme otamme huomioon erityisesti kierrättämisen.

Kysely on lähetetty kaikille Vantaan päivähoidon ekotukihenkilöille. Kyselyyn sisältyy moni valinta kysymyksiä ja muutaman avoimen kysymyksen. Vastaaminen vie noin 15 minuuttia. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä kenenkään henkilöllisyys tule selville. Vain me käsittelemme vastauksia ja kokomme ne ensi syksynä valmistuvaan opinnäytetyöhömmme.

Olisimme erittäin kiitollisia, jos vastaisitte tähän kyselyyn ja palauttaisitte kyselyn ohessa olevassa kuoressa viimeistään 17.5.2011 mennessä. Ohessa ovat meidän yhteystietomme, joista saa tarvittaessa lisätietoa kyselyyn liittyen.

Ystävällisin terveisin

Sari Mauravaara
sari.mauravaara@student.diak.fi
040 8320516

Nina Valtonen
nina.valtonen@student.diak.fi
050-5644874

LIITE 2: KYSYMYSLOMAKE

Ympyröi oikea vaihtoehto.

1. Alue, jossa työskentelet:

- a) Myyrmäki
- b) Kivistö-Aviapolis
- c) Tikkurila
- d) Korso-Koivukylä
- e) Hakunila

2. Sukupuoli

- a) Mies
- b) Nainen

3. Koulutus

- a) Lastentarhanopettaja
- b) Sosionomi
- c) Lähihoitaja/Päivähoitaja/Lastenhoitaja
- d) Muu, mikä _____

4. Ikä

- a) alle 20 vuotta
- b) 20-29 vuotta
- c) 30-39 vuotta
- d) 40-49 vuotta
- e) 50-59 vuotta
- f) 60 vuotta tai enemmän

5. Työsuhteen kesto

- a) alle 1 vuotta
- b) 1-5 vuotta
- c) 6-10 vuotta
- d) 11-15 vuotta

e) yli 15 vuotta

6. Päiväkodissani on opetussuunnitelmassa otettu huomioon ekologinen kestävä kehitys?

a) kyllä

b) ei

miksi ei? _____

7. Päiväkodissani lajitellaan jotain seuraavista jätteistä? (vastauksia voi olla useita.)

a) biojäte

b) energiajäte

c) keräysmetalli

d) keräyspaperi

e) keräyspahvi

f) kartonki

g) rikkinäiset irtokalusteet

h) sähkö- ja elektroniikkaromu SER

i) ei mitään, miksi

ei _____

Miten lajittelu on toteutettu?

8. Päiväkodissani on mahdollisuus käyttää kompostia

a) kyllä

b) ei

Perustele vastauksesi:

9. Lapsiryhmässäni käytetyt menetelmät, joiden avulla lapsia ohjataan kohti ekologista kestävää kehitystä. (vastauksia voi olla useita.)

- a) leikki
- b) sadut ja tarinat
- c) taide
- d) työkasvatus (esim. apulaiset)
- e) retket ympäristöön
- f) ohjattu tuokio
- g) muu_____
- h) emme käytä mitään näistä menetelmistä

Hyviä käytäntöjä ja vinkkejä yllä olevien menetelmien käyttöön:

10. Päiväkodissani otetaan talteen materiaali, joka sopii askarteluun, taiteiluun ja muuhun uudelleenkäyttöön

- a) kyllä
- b) ei miksi ei?_____

Mitä materiaaleja ja minkälaiseen käyttöön?

Vastaa seuraaviin väitteisiin. Laita rasti oikeaan kohtaan.

	täysin samaa mieltä a)	jokseenkin samaa mieltä b)	en osaa sanoa c)	jokseenkin eri mieltä d)	täysin eri mieltä e)
11. Vantaan arvojen muuttumisen jälkeen ekologiseen kestävään kehitykseen on kiinnitetty enemmän huomiota päiväkodissamme.					
12. Mielestäni Vantaa kaupunki on tarjonnut koulutusta, jossa on käsitelty ekologista kestävä kehitystä.					
13. Ekologisen kestävä kehityksen koulutus on ollut mielestäni riittävää.					
14. Ekologisen kestävä kehityksen koulutus on ollut työni kannalta hyödyllistä.					
15. Ekotuki koulutus on lisännyt ekologista toimintaa päiväkodissani.					
16. Jätteiden lajitteluun pitäisi mielestäni panostaa enemmän päiväkodissani.					
17. Jätteiden lajittelu on mielestäni helppoa ja vaivatonta.					
18. Päiväkodissani vain henkilökunta lajittelee jätteitä.					
19. Päiväkodissani lapset lajittelevat jätteitä yhdessä henkilökunnan kanssa					
20. Päiväkodissani lapsille on kerrottu jätteiden lajittelun merkityksestä.					
21. Päiväkodissani lasten vanhemmille on kerrottu päiväkodissa tapahtuvasta jätteiden lajittelusta.					
22. Ekotukihenkilötoiminta on mielestäni tärkeää.					

	täysin samaa mieltä a)	jokseenkin samaa mieltä b)	en osaa sanoa c)	jokseenkin eri mieltä d)	täysin eri mieltä e)
23. Ekologinen kestävä kehitys on mielestäni tärkeä osa lasten kasvatusta.					
24. Ekotuki-koulutus on muuttanut arvojani ja toimintatapani.					
25. Ekotukihenkilönä olen pystynyt vaikuttamaan päiväkotini henkilökunnan toimintatapoihin.					
26. Päiväkotini henkilökunta on motivoitunut ekologiseen toimintaan lasten kanssa.					
27. Päiväkotini henkilökunnan motivoiminen ekologiseen toimintaan on ollut helppoa.					
28. Esimieheni on tukenut minun toimintaani ekotukihenkilönä.					

Miten esimieheni on tukenut toimintaani ekotukihenkilönä?

29. Ekotukihenkilönä toimiminen on ollut mielestäni vaikeaa

- a) Kyllä
- b) Ei

Perustele vastauksesi:

30. Miten miestäsi ekotukikoulutusta tulisi kehittää edelleen niin, että se hyödyttää varhaiskasvatusta?

31. Vinkkejä, ideoita, ajatuksia ekologisen kestävän kehityksen varhaiskasvatukseen:

32. Mitä muuta haluat sanoa?

Kiitos, kun käytit aikaasi vastataksesi kysymyksiin.